

Förord

Jag vill göra läsaren medveten om att jag inför denna studie försökt få kontakt med Open Content Alliance meddelst mail. I mailet ställdes några frågor som efter genomläsning av artiklar och annat material om Open Content Alliance fortfarande inte besvarats tillfredsställande. Tyvärr har mailen inte besvarats.

Ida Norberg

Sundsvall 2006-05-11

Innehållsförteckning

Förord.....	1
Innehållsförteckning	2
1 Introduktion	4
1.1 Inledning	4
1.1.1 Problembakgrund	5
1.1.2 Problemformulering och syfte.....	7
1.1.3 Avgränsning	8
1.1.4 Varför en studie om tillgänglighet?.....	8
1.1.5 Disposition	9
1.2 Sammanfattning introduktion	9
2 Tidigare forskning	10
2.1 Barriärer, betydelse, risker, upphovsrätt och digitala glapp.....	10
2.2 Sammanfattning tidigare forskning	13
3 Teori.....	14
3.1 Min förförståelse.....	14
3.2 Jean Baudrillard – konsumtion och hyperrealitet	15
3.3 Begreppsdefinitioner.....	17
3.3.1 Tillgänglighet	17
3.3.2 Dokumentbegreppet	19
3.4 Sammanfattning teori.....	19
4 Metod	20
4.1 Hermeneutik	20
4.2 Diskussion om metoden.....	22
4.2.1 Validitet, ramar och övertolkning	22
4.3 Källmaterial	24
4.3.1 Varför OCA?	24
4.4 Tillvägagångssätt	25
4.5 Sammanfattning metod	27
5 Tolkning av tillgänglighet utifrån Open Content Alliance .	28
5.1 Det explicita innehållet	28
5.1.1 Slutsats: en ideell vision.....	33
5.2 Det implicita innehållet.....	34
5.2.1 Det globala målet, bidragsgivare och urval.....	34
5.2.2 Jakten på den djupa webben och utvecklingen mot läsvänlig nätmiljö .	39
5.2.3 Vilka är målgruppen?	40
5.2.4 Slutsats: en ideell vision med siktet inställt mot marknaden	41
5.3 Det betydelsebärande innehållet	42
5.3.1 Visionen om tillgänglighet kontra affärsplanen om tillgänglighet	42
5.3.2 Implikationer för dokument och användning	45
5.3.3 Implikationer för upphovsrätten.....	48

5.3.4	Målgrupp	50
5.3.5	Slutsats: Tillgänglighetens betydelse	52
5.4	Resultat	53
5.5	Sammanfattning tolkningskapitlet	55
6	Diskussion.....	57
6.1	Fenomenet tillgänglighet ur ett Baudrillardskt perspektiv.....	57
6.1.1	Tillgänglighetens paradox	62
6.2	Sammanfattning diskussion	63
7	Slutord	64
8	Litteratur- och källförteckning	66
8.1	Tryckta källor.....	66
8.1.1	Elektroniska resurser	68
8.2	Källmaterial	69
Bilaga 1	72

1 Introduktion

I detta kapitel redovisas studiens syfte, problembakgrund, problemformulering och avgränsning. Sist i kapitlet redogörs för studiens disposition.

Information wants to be free (Brand, 1987).

1.1 Inledning

Information i dess vidaste mening kan innefatta i princip allt. Information finns omkring oss, vi mottar den, vi skickar den och vi använder den. "[F]or information is a fundamental quality of the universe, like matter or energy." (Abbott, 1999:2).

Idag är informationsbegreppet starkt förknippat med informations-teknologi. Du kan surfa på nätet via din mobil och din dator, du kan ladda ner musik från nätet till din MP3-spelare. Via Internet kan du vilken tid som helst på dygnet och oberoende av plats (så länge där finns en Internetuppkoppling) få tillgång till information.

Our children are inheriting a media landscape that's breathtaking and bewildering. Books, magazines, newspapers, billboards, telephones, televisions, videotapes, videogames, email messages, text messages, instant messages, web sites, weblogs, wikis, and the list goes on.[...] there is so much to find [...] (Morville, 2005:7).

Internet kan ses som en ny revolutionerande metod vilken bevarar textuellt material likväl som andra typer av material, och på samma gång tillgängliggör och sprider det. Detta skapar nya möjligheter såväl som problem. Nätet kan vara en potential för ett nytt, mer demokratiskt och internationaliserat samhälle där "expertvälde[t]" (Nörretranders, 1998:185) bryts ner till förmån för individen, men det finns också en fara i detta.

[...]Internet riskerar att leda till en aldrig tidigare skådad internationalisering och anglisering av kulturen, att skapa horder av nätnördar som betraktar verkligheten som en sämre version av fjärrvaron, att ge stora internationella koncerner total makt över vår vardag [...] (Nörretranders, 1998:185).

Informationsteknologin har beskrivits som "the Saviour of our time" men också som "a disaster waiting to happen" (Nilsson, 2005:21). Onekligen är Internet ett mäktigt verktyg för informationsspridning. Rent teoretiskt kan världens kunskap idag göras tillgänglig för alla (Abbott, 1999:3).

1.1.1 Problembakgrund

Internet är idealiskt för att sprida information till en bred allmänhet. Kulturella institutioner världen över använder nätet som en plats för tillgängliggörande av dokument. Under benämningen Open Access har den akademiska världen lanserat sin tro på fri tillgång till forskningsmaterial. "The common goal [...] is to offer a wide range of free access to scientific information for the academic end-user." (Schöpfel, 2005:158).

Open Access startade som en reaktion på att publicering i vetenskapliga tidskrifter skapade begränsningar snarare än spridning av forskningen (Hagerlid, 2003:257f). 1999 bildades Open Archives Initiative i syfte att skapa standarder för elektronisk direktpublicering (Hagerlid, 2003:261).

På relativt kort tid [...] skapades en standardiserad struktur och enkla verktyg för att forskare själva ska kunna lägga ut sina arbeten, fritt tillgängliga och effektivt sökbara på webben. (Hagerlid, 2003:262).

Ett annat viktigt skäl till att Open Access skapades är det höga pris universitet och högskolor får betala för prenumeration på vetenskapliga tidskrifter (Lövtrup, 2005). Detta har fått lärocentren att leta alternativa publiceringsformer (Lövtrup, 2005).

Men Open Access har gett upphov till en debatt kring dess följder och effekter. Kritikerna menar att det traditionella systemet säkerställer kvalitén, medan Open Access riskerar att underminera den, då publicering sker i mindre "prestigefyllda medier" (intervju med Lars M Nilsson, ur Lövtrup, 2005). En annan kritik berör hur Open Access ska finansieras. En stor del av kostnaden kan få bäras av författarna själva genom så kallade författaravgifter, vilket skulle kunna föra med sig att författarnas ekonomiska situation blir avgörande för vilka tidskrifter dennes texter publiceras i. "Författaravgifter riskerar också att förvränga urvalet, eftersom de mest prestigefyllda tidskrifterna antagligen skulle bli de dyraste." (Lövtrup, 2005). Ytterligare en kritik är att Internet lyfter kunskap och lärande från den institutionella och nationella kontexten, och detta i sin tur kan innebära att auktoriteten och självstyret av de akademiska

lärocentren hotas (Harris, 2005:218, med hänvisning till Delanty, 2002 och Readings, 1996).

Open Source har sin utgångspunkt i tanken om fri tillgänglig källkod. Källkoden är en programvaras viktigaste ingrediens. Har man tillgång till den får man möjlighet att utveckla och förändra själva programmet (Weber, 2004:4). Meningen med öppen källkod är att den ska vara tillgänglig för andra, inte nödvändigtvis gratis men till ett rimligt pris (Weber, 2004:5). Äganderätten handlar mer om rätten att distribuera källkoden än rätten till själva koden i sig (Weber, 2004:1). Att öppen källkod ens existerar beror på Internet.

[..] open source software process is a real-world, researchable example of a community and a knowledge production process that has been fundamentally changed, or created in significant ways, by Internet technology (Weber, 2004:2).

Vid sidan av Open Access och Open Source växer andra former av tillgänglighetsprojekt fram. Privata aktörer tillgängliggör framförallt litteratur som inte längre skyddas av upphovsrätten. Projekt Runeberg är ett svenskt digitaliseringsinitiativ, som sedan starten 1992 har samlat på sig flera hundra klassiska verk av nordiska författare. Idag har de den största samlingen av nordisk litteratur på nätet (runeberg.org). Den amerikanska motsvarigheten, Project Gutenberg, har 18000 böcker tillgängliga i sin databas (gutenberg.com).

Både Runeberg och Gutenberg är ideella organisationer, som för allmännyttans del tillgängliggör svenskt respektive amerikanskt kulturarv. Ett mer vinstdrivande projekt är Google Print. December 2004 lanserades Googles planer på att scanna in samlingar från New York Public Library och universitetsbiblioteken i Stanford, Oxford, Harvard och Michigan (Roush, 2005). Från bibliotekens håll är man överlag positivt inställd till Googles initiativ, men från förlagen har kritiken varit hård (Roush, 2005). Dessa menar att Google övertolkat begreppet *fair use*. Google scannar in nyutkommen litteratur som står under upphovsrättsligt skydd, utan att informera förlagen. Google försvarar sig med att eftersom de inte tillgängliggör verken i dess helhet, så bryter man inte heller mot upphovsrätten (Roush, 2005; Mills, 2005). Sökräffarna visar bara de meningar vilka passar med det ord som använts i sökfrågan (Thompson, 2005). Bokförlagen representerade av Association of American Publishers, samt författare med hjälp av US Authors Guild, har åtalat Google för brott mot upphovsrätten (BBC News, 2005-10-19; Thompson, 2005). Författarna hävdar att de inte vill gå miste om eventuell inkomst, men det finns även en rädsla för att Google erhåller ensamrätten till digital

publicering. Nyckelfaktorer för författarnas del handlar om att 1) Googles arkiv bör bli tillgängligt för andra sökmotorer, 2) de medverkande biblioteken bör få en kopia av det digitala dokumentet att använda för eget bruk och 3) Google bör ändra namnet från Google Print till något som inte indikerar ett vinstdrivande syfte (Thompson, 2005). På grund av åtalet valde Google att ändra planerna, så de verk som nu publiceras på webben är upphovsrättsligt fria (BBC News, 2005-11-03).

Brewster Kahle, grundaren av Internet Archive, har uppenbarligen tagit fasta på ovanstående kriterier. Hans digitala projekt scannar in upphovsrättsligt fria verk från bibliotek och andra institutioner vilka vill bidra med dokument. De får behålla en kopia, men framförallt blir hans arkiv tillgängligt för vilken annan sökmotor som helst att indexera. Namnet på projektet, Open Content Alliance, låter också mer neutralt än Google Print. Brewster Kahle har, vid sidan av Internet Archive och Open Content Alliance, en egen webbplats, openlibrary.org, där klassiska verk är fritt åtkomliga för läsning. Kahle kallar sig för en digital bibliotekarie, och har som mål att skapa ett öppet bibliotek på nätet. "Let's get the people's books back to the people!" (Kahle, i ett tal på Golden Gate Club, ur Benson, 2005). Drömmen är att skapa ett digitalt Alexandria, men driva det ett steg längre – "universal access to all knowledge" (Kahle, blogginlägg 2005).

1.1.2 Problemformulering och syfte

Tillgänglighet betyder olika beroende på dess kontext. Att ha möjlighet att besöka ett bibliotek kvällstid, att ha kunskapen att använda en dator, att boka in ett möte med en vän, att lyssna – det är alla olika former av tillgänglighet. När det handlar om tillgänglighet till information betyder det att informationen är tillgänglig *för användning*. Men det betyder inte per automatik att någon *använder den*. För att något ska vara tillgängligt måste man även ha förmåga att tillgängliggöra sig det. Om man är sjuk kan man vare sig besöka biblioteket eller träffa sin vän, om man inte har en dator kan man inte använda den, om man inte har relevanta kunskaper går tillgängligheten förlorad, och tänker man på annat medan någon talar är man varken tillgänglig eller mottaglig.

Internets förmåga att sprida och mångfaldiga dokument och information, har betydelse för själva dokumentet, upphovsrättsinnehavaren och användaren, och i ett större perspektiv även för samhället. Denna tillgänglighetens betydelse är fokus för denna studie.

Med utgångspunkt från Brewster Kahles digitala projekt Open Content Alliance ämnar jag studera fenomenet tillgänglighet. Jag är intresserad av

vilken betydelse och vilka konsekvenser tillgänglighet kan ha för samhället. Mitt syfte är att försöka förstå och i viss mån förklara tillgänglighetens konsekvenser och betydelse, utifrån ett hermeneutiskt perspektiv. Huvudproblemet kan formuleras som nedan:

- Vilken betydelse och vilka konsekvenser kan fenomenet tillgänglighet ha för samhälle och individ?

1.1.3 Avgränsning

Att studera tillgänglighetens konsekvenser och betydelse låter sig inte göras lätteligen, det krävs en ordentlig avgränsning för att överhuvudtaget nå ett resultat av någorlunda hög kvalitet. Jag avgränsar mig till 1) tillgänglighet av *dokument på Internet*, 2) till *digitaliseringsprojekt* och 3) *ett specifikt digitaliseringsprojekt; Open Content Alliance*.

1.1.4 Varför en studie om tillgänglighet?

Jag hoppas att min studie kan bidra till förståelsen av vad tillgängligheten kan ha för betydelse för vårt samtida samhälle. Att tillgängliggöra information har genom Internets framväxt blivit en enkel procedur. I stort sett alla samhällsaktörer; individer, företag och offentliga institutioner använder nätet för att tillgängliggöra material. Flertal bibliotek arbetar med digitalisering av litterära samlingar. Ideella organisationer scannar in och skapar access till äldre litterära verk i syfte att sprida kulturella värden. Denna verksamhet har betydelse för både samhälle och individ.

Jag anser att det är viktigt att studera denna betydelse. Det faktum att vi idag har tillgång till en sådan enorm mängd information och att vi är medvetna om att denna information finns, samt att vi har möjlighet att omvandla den till kunskap innebär konsekvenser för varje individ (Abbott, 1999:3). Att studera tillgänglighet berör frågor som upphovsrätt i den digitala eran, den tryckta bokens framtid, spridning och mångfaldigande och rätten till fri information. Frågor viktiga inte bara för biblioteks- och informationsvetenskaplig forskning, utan även för demokratin.

1.1.5 Disposition

Jag har valt att dela in studien i 6 huvudkapitel.

Introduktionen inleder studien genom att erbjuda läsaren en bakgrund till det problem som ligger till grund för hela studien.

Tidigare forskning tar upp några av de mest relevanta studier som utförts i ämnet.

Teorikapitlet behandlar den teori jag valt att förankra studiens resultat i.

Metoden diskuterar hermeneutikens för- och nackdelar och avhandlar de svårigheter man som forskare kan stå inför vid användning av en dylik metod.

Tolkningen består av själva tolkningsarbetet vilket utmynnar i ett antal slutsatser.

Diskussionen avslutningsvis förankrar studiens resultat i vald teori.

1.2 Sammanfattning introduktion

Mot bakgrund av den digitalisering som idag pågår av tryckta dokument i syfte att tillgängliggöra dessa på Internet, ämnar denna studie försöka förstå och förklara fenomenet tillgänglighet och dess betydelse för samhället. Studien tar sin utgångspunkt i ett specifikt digitaliseringsprojekt, Open Content Alliance.

Tillgängliggörande av dokument på nätet medför implikationer för både samhälle och individ, och ur ett demokratiskt perspektiv är det viktigt att studera frågor som rör tillgänglighetens betydelse.

2 Tidigare forskning

Detta kapitel presenterar några studier som på olika sätt avhandlat tillgänglighet.

Tidigare studier har avhandlat flera av de konsekvenser informationsteknologin kan medföra; barriärer och risker, information overload, det digitala glappet (exempelvis Nilsson, 2005; Abbott, 1999; Duquenoy; Fischer-Hübner; Holvast; Zuccato, 2003). Litteratur som överlag diskuterar informationsteknologi är välrepresenterad, medan forskning kring vad tillgängligheten i sig kan ha för konsekvenser är mindre omfattande. Den forskning vilken redovisas nedan rör sig i området *betydelse av, effekter av och svårigheter för tillgängliggörande av information*.

2.1 Barriärer, betydelse, risker, upphovsrätt och digitala glapp

Doktorsavhandlingen *Access barriers – from a user's point of view* har som syfte att identifiera och analysera de *hinder* som kan påverka individers Internetanvändning. Avhandlingens författaren hävdar att det är nödvändigt att påvisa dessa barriärer för att öka förståelsen för varför "[T]he user is a user and why the non-user is a non-user." (Nilsson, 2005:26). Med en förståelse för detta i bakfickan kan även det så kallade digitala glappet (the digital gap) överbryggas (Nilsson, 2005:26).

Nilsson identifierar också ett antal viktiga barriärer, dels orsakade av tekniska svårigheter vilka även kan böttna i politiska och ekonomiska orsaker, och dels hinder vilka uppstår på grund av användarens egen osäkerhet som till viss del kan bero på individens kontext och sociala normer i samhället (Nilsson, 2005:132). Han påpekar det faktum att avsaknad av förtroende är en viktig "pusselbit" för förståelsen av barriärer. Han menar att utan förtroende för sin egen kunskap och förmåga att *ta till sig* teknologin och utan förtroende *för* teknologin blir det svårt att överbrygga detta hinder (Nilsson, 2005:133).

The world as information (1999) av informationsforskaren Robert Abbott undersöker vilken *betydelse* tillgänglighet av information kan ha för individen. Han menar att det är viktigt att vi ökar förståelsen kring varför vi gör de urval vi gör, och att vi får förståelse för den kunskap vi redan har. Det är svårt för individen att ta till sig all information hon vill, med tanke på den överdos vi får dagligen. Denna brist på förmåga, eller snarare omöjlighet, får konsekvenser.

Abbott rör sig i ett filosofiskt och sociologiskt spektra i sin diskussion kring mängden av information kontra människans livstid. Informationen finns för första gången tillgänglig oavhängig tid och rum, men det finns så mycket att inhämta att ett människoliv inte räcker till. Världen *är* information, enligt Abbott och detta påverkar vår personliga utveckling och formandet av vår identitet (Abbott, 1999:3f).

Ambient findability av Peter Morville (2005) avhandlar problemet med *information overload*. Enligt Morville är tillgänglighet en vital faktor för människors valfrihet, och nätet är det bästa forumet för informationstillgång. Vi lever i en konsumentens era, säger Morville, eftersom det aldrig tidigare varit så lätt att skaffa sig kunskap om varor och tjänster. "We have the world at our fingertips." (Morville, 2005:160). Dock, människan behöver något som motiverar henne att söka. "[T]he smallest of barriers will deter us." (Morville, 2005:160).

Det Morville överlag diskuterar handlar om hur vi finner relevant information i informationsmängden, och att informationen idag finns tillgänglig för alla, inte bara för auktoriteter eller institutioner utan även för lekmannen; individen. Han hänvisar bland annat till vad bibliotekarier har sagt om studenter. Dessa besöker inte biblioteket under studietiden utan förlitar sig helt på nätet, och saknar kunskap om kritisk källgranskning, samtidigt som bibliotekariers auktoritet urholkas som informationsexperter (Morville, 2005:161). Var man blir sin egen expert. Här finns en tanke om att tillgänglighet skapar både problem och en större valfrihet för individen. Problemet handlar om hur man finner rätt information, och valfriheten om att med informationen tillhands är vi fria att välja det som passar oss.

I en större studie utförd av en projektgrupp sammanställd av Computer Science and Telecommunications Board (CSTB) i USA, står de juridiska aspekterna kring tillgänglighet i fokus. Man intresserar sig för upphovsrätten, och hur den förändras och anpassas till den digitala miljön (*the Digital dilemma*, 2000:ix). Projektgruppen sattes samman av expertis inom områden som nätverk, datasäkerhet, juridik, bibliotek, förlag och programvara. Målet var

att uppnå en bred studie, där flera aspekter av upphovsrätten synades (*the Digital dilemma*, 2000: xif).

Att göra en text tillgänglig digitalt innebär att den inte längre är knuten till en specifik plats och den kan användas av i princip hur många som helst (*the Digital dilemma*, 2000:1). Denna teknologiska utveckling innebär ett stort framsteg för tillgängligheten. Menar författarna, men det finns även ett problem som innefattar upphovsrätten. "How many copies [...] will be sold [...] if networks make possible planet-wide access?" (*the Digital dilemma*, 2000:2). Förlagen kan komma att förhindra access genom teknologiska och ekonomiska hinder för att skydda sina intressen. Det digitala dilemma är ett faktum (*the Digital dilemma*, 2000:2).

Projektgruppen kommer fram till en rad slutsatser. Man diskuterar bland annat hur upphovsrättslagar ska anpassas till den digitala miljön, att detta kan få en negativ effekt för användarna och att en diskussion bör föras av berörda institutioner (bibliotek, regering, förlag etc.) om hur man får till en lämplig balans mellan användare och producent (*the Digital dilemma*, 2000:7, 9). Man menar slutligen att tillgänglighet av dokument inte får stoppas, men att inte heller upphovsrätten får skadas (*the Digital dilemma*, 2000:22).

Eva Hemmungs Wirtén (2004) studerar ägande av kulturella tillgångar ur två perspektiv – författarens och upphovsrättens, vilka diskuteras utifrån en global kontext, i studien *No trespassing. Authorship, Intellectual Property Rights, and the Boundaries of Globalization*. Hemmungs Wirtén pekar mot en viktig faktor i vår digitala samtid; att upphovsrättsliga lagar är geografiskt bundna, medan dokumenten är oberoende av spatiala gränser (Hemmungs Wirtén, 2004:142). Hon diskuterar även förändringen av upphovsrätten, och hävdar att den utvecklas mot ett skydd för *innehållet* mer än för texten. Upphovsrätten skyddar traditionellt spridning av en text i form av kopiering eller mångfaldigande, den utveckling Hemmungs Wirtén menar sker är att det innehållsliga i texten ska skyddas (Hemmungs Wirtén, 2004:142). Hemmungs Wirtén tar bland annat upp boken *The Wind Done Gone* (2001) av Alice Randall som är samma historia som Margaret Mitchells *Gone With the Wind*, fast berättad ur en annan huvudpersons synvinkel (Hemmungs Wirtén, 2004:130). Författaren stämades för brott mot upphovsrätten, men vann efter en utdragen process i högsta instans (Hemmungs Wirtén, 2004:131).

Det så kallade digitala glappet diskuteras i en studie av Mossberger, Tolbert och Stansbury (*Virtual inequality: beyond the digital divide*, 2003). Begreppet används för att beskriva den ojämlika tillgången till informations-teknologi som påstås finnas mellan olika grupper i samhället (Mossberger;

Tolbert; Stansbury, 2003:1). Studien lyfter fram kunskapsglappet mer än tillgångsglappet. Man menar att mätning av tillgången till en dator eller access till information inte ger ett rättvisande resultat, då datorinnehav inte per automatik innebär kunskap om hur man använder den (Mossberger m.fl, 2003:1). Författarna menar också att andra orsaker än etnicitet, ålder och kön bör studeras för att få en bredare kunskap om hur den digitala klyftan ser ut och vad den beror på (Mossberger m.fl. 2003:2).

Studiens resultat visar att utbildning är en avgörande faktor för Internetanvändning, och till utbildning kopplar författarna kunskap. Kompetens och kunskap om hur man hanterar tekniken är en viktig faktor i sammanhanget. "Without appropriate skills, access is meaningless." (Mossberger m.fl. 2003:54). Andra faktorer studien pekar på är vilka möjligheter man har att skaffa sig en utbildning för att få ett tillräckligt bra betalt jobb, samt den demokratiska faktorn. Tekniken möjliggör för on-linevotering men få amerikaner anser detta vara ett säkert forum för röstning (Mossberger m.fl. 2003:109). Det författarna lyfter fram som den avgörande faktorn för den digitala klyftan är just kunskapen att använda sig av teknologin.

Den forskning jag redovisat här speglar på olika sätt den betydelse och de konsekvenser informationsteknologin medför. De resultat och de diskussioner som förs i ovan nämnda forskning kan belysa och belägga min egen studies resultat.

2.2 Sammanfattning tidigare forskning

Tidigare forskning om tillgänglighet handlar om barriärer, risker, digitala glapp och den betydelse informationstekniken har för individ och samhälle. Några av de viktigaste resultaten visar att hinder som okunskap föder digitala glapp, och informationstillgången i sig skapar små sökexperter av oss alla, vilket kan urholka den kompetens som finns i form av bibliotekarier och sökexperter. Den digitala revolutionen innebär också problem för den nuvarande upphovsrättslagstiftningen, som bör utvecklas och revideras för att skapa en vettig balans mellan tillgång och upphovsrättsintresser.

3 Teori

I detta avsnitt redogörs för studiens teoretiska referensram och för min förförståelse.

Biblioteks- och informationsvetenskap är till sin natur tvärvetenskapligt. Teorier lånas in från andra vetenskapliga discipliner, kanske främst samhällsvetenskapliga och humanistiska. Att använda sig av en teori anser jag vara värdefullt för att placera in en vetenskaplig studies resultat i en teoretisk kontext. Jag har valt att låna in Jean Baudrillard, då han för fram en kritisk teori om vårt samtida samhälle. Han är en av de mest extrema samhällsanalytiska sociologiska forskare som verkar idag. Hans teorier och idéer kring konsumtionssamhället och hyperrealitet bildar studiens teoretiska stomme.

Studiens teoretiska utgångspunkt har också en grund i hermeneutiken. I en hermeneutisk studie spelar förförståelsen en vital roll som det pådrivande elementet vilket sätter spinn på den hermeneutiska spiralen, och bör därmed redovisas. Jag har valt att redovisa den i detta kapitel, då jag menar att även förförståelsen fungerar som en teoretisk referensram.

3.1 Min förförståelse

Den världsbild jag har ligger nära den fenomenologiska synen på människan som en subjektiv varelse som själv är med och skapar, förändrar och reproducerar strukturen (Bäck-Viklund, 1988:83). Jag menar att samhället består av osynliga strukturer som går att förändra, men som man inte kan lösgöra sig från. Hur man än vrider sig måste man ständigt förhålla sig till dem. De är dock inte ristade i sten. Jag har en tro på individen som någon med förändringspotential; vi har möjlighet att förändra de existerande samhällsstrukturerna bara vi medvetandegör dem.

Inom all vetenskap finns antingen en syn på forskningen som något som ska avtäcka sanningen, eller förklara världen samhället/ fenomenet. Den positivistiska synen har länge dominerat, inte minst inom informationsvetenskaplig forskning, för att relativt nyligen även anamma ett hermeneutiskt

perspektiv. I både samhällsvetenskaplig och informationsvetenskaplig forskning lever de båda riktningarna parallellt. För egen del kan jag dock omöjligt sälla mig till en positivistisk samhällssyn, då jag inte tror att det finns *en* sanning. Istället är jag övertygad om att sanningen är relativ, och påverkas av ur vilket perspektiv man väljer att se den. Relativismen kan dock inte dras alltför långt. Jag tror inte på en sanning, men jag anser att en tolkning kan vara mer giltig än en annan.

När det gäller samtidens pågående process; att digitalisera tryckt material ställer jag mig positiv. Jag anser det viktigt att använda den rådande tekniken för att tillgängliggöra material som annars inte är åtkomligt. Att via nätet få access till artiklar, litteratur, samhällsinformation, historiskt material eller bilder från andra länder och kulturer är fantastiskt. Digitaliseringsteknik tillsammans med den spridningsmöjlighet Internet som kommunikationsmedel innebär, möjliggör ett aldrig tidigare skådat kulturutbyte. Men jag anser också att det finns problem, och att bara anamma denna tillgänglighetsmöjlighet utan att också se till baksidan kan vara förödande för just tillgängligheten. Den kritiska tanken att tillgängliggörande och tillgänglighet inte alltid betyder att något verkligen blir, eller är tillgängligt, ligger bakom denna studies födelse.

3.2 Jean Baudrillard – konsumtion och hyperrealitet

Den franska sociologen Jean Baudrillard (f.1929) är välkänd i samhällsvetenskapliga kretsar för sina extrema teorier om det samtida samhället. Baudrillard är samhällsanalytiker, och en starkt kritisk sådan, med en poststrukturalistisk grund. Han har även en grund i semiotiken, som ansluter sig till strukturalistisk teori, men lämnade sedermera båda för postmodernismen. I hans tidiga arbeten kan man se den poststrukturalistiska sidan, då han exempelvis beskriver objekt som system (*The System of Objects*, 1968; *Consumer Society*, 1970). Idag räknas han som postmodernist.

I *Consumer society* (1970) skissar han upp den teori som ligger till grund för hans studier kring den mediala kulturen. Kärnan i *Consumer society* utgörs av teorin att konsumtionen är det allenarådande i vårt samtida samhälle. *Allt* har ett pris. Konsumtionen innebär mycket mer än bara varuhandel på en marknad. Den är inte längre en del av våra liv utan har uppslukat oss.

We are at the point where consumption is laying hold of the whole life, where all activities are sequenced in the same combinatorial mode, where the course of satisfaction is outlined in advance, hour by hour, where the 'environment' is total – fully air-conditioned, organized, culturalized. (Baudrillard, 1998:29).

Samhället och konsumtionen har inkarnerats. Gränser mellan kategorier suddats ut. Tjänster och information blir *det samma* som objekt. Baudrillard drar en parallell till de stora köpcentren.

There's a café, a cinema, a bookshop, places to buy trinkles, clothing and lots more in the shopping centres: the drugstore takes in everything in kaleidoscopic mode. If the department store offers the fairground spectacle of commodities, the drugstore presents the subtle recital of consumption[...] (Baudrillard, 1998:28).

I *Simulacra and Simulation* (1981) för han fram sin teori om en hyperrealitet. Vi lever i en hyperverklighet, menar Baudrillard, där det är svårt om inte omöjligt att skilja på det som är sant och det som är fiktivt (Baudrillard, 1988:5). "Eventually, it is the representations of the real, the simulations, that come to be predominant." (Ritzer¹, 2000:612). Baudrillard fokuserar främst på mediakulturen som belägg för denna teori. Han hävdar att det vi ser genom media blir mer verkligt än det som är verkligt (Ritzer, 2000:612). Han är starkt kritisk mot media överhuvudtaget, och menar att vi passiviseras av den, samtidigt som vi också bidrar till att öka på mediamängden och det innehållslösa innehållet genom vår egen hunger efter mer innehållslöst innehåll (Ritzer, 2000:613 refererar till Kellner, 1989).

Baudrillard är en samhällsanalytiker som drar extrema slutsatser ur sina analyser. Jag ansluter mig till hans idéer om konsumtion, och kan även förstå den pessimistiska, fatala, tron han har på samhället. Om man betänker den makt objekten har fått, det symbolvärde de givits, och hur mycket tid medborgarna i den mediala världen ägnar åt meningslöst TV-tittande, är det inte svårt att känna uppgivenhet och hålla med Baudrillard i hans framtidstolkning.

Samtidigt måste jag understryka att Baudrillards postmodernistiska sida inte är helt och hållet min sida. Jag har redan deklarerat (under förförståelse) min förhållning till samhället. Jag ser strukturer där postmodernister inte ser dem. Att som Baudrillard hävda att vi lever i ett konsumtionssamhälle är, enligt mitt sätt att se, dock också ett erkännande av strukturer. Baudrillards teorier kring media är som jag tolkar det en skiss på en medial struktur, där mediernas bild av verkligheten tar över den reella verkligheten.

En övergripande kritik mot postmodernism som sådan är att teorier inom riktningen inte kan falsifieras eller bevisas genom empirisk forskning. Således

¹ George Ritzer, professor i sociologi vid University of Maryland, har publicerat flera samlingsverk om sociologisk teori.

kan alla postmoderna teorier avfärdas som ”humbug” och hypotetiskt nonsens (Ritzer, 2000:617). En annan vanlig kritik är att postmodernismen saknar visioner. ”[They] are best at critiquing society, but they lack any vision of what society ought to be.” (Ritzer, 2000:618).

Båda dessa ståndpunkter kan användas mot Baudrillards arbeten. Han är ingen visionär, han lägger enbart fram en analys baserad på den tolkning han gör av det samtida samhället. Hans texter är mycket intressanta då han vrider realiteter till absurditeter; som i en av hans senare texter där han hävdar att Gulfkriget aldrig ägde rum, då det var genom medierna vi fick information och bilder om det (*The Gulf War Did not Take Place*, 1995). Det reella kriget fick vi inte se, istället medias konstruerade bild av det. En annan kritik mot Baudrillard är att hans teorier är svåra att överföra till andra fenomen än media (Poster, 1988:7f). Han har valt att beskriva informationsvärlden ur ett negativt perspektiv, och bortser från den positiva verkan tillgången på information via media (och nätet) har medfört (Poster, 1988:8). Dock, hans teorier öppnar upp för en kritisk teoretisk ståndpunkt gentemot samhällsutvecklingen. Jag anser att hans teorier är en intressant väg att följa för att föra in denna studies resultat i ett samhällsteoretiskt perspektiv.

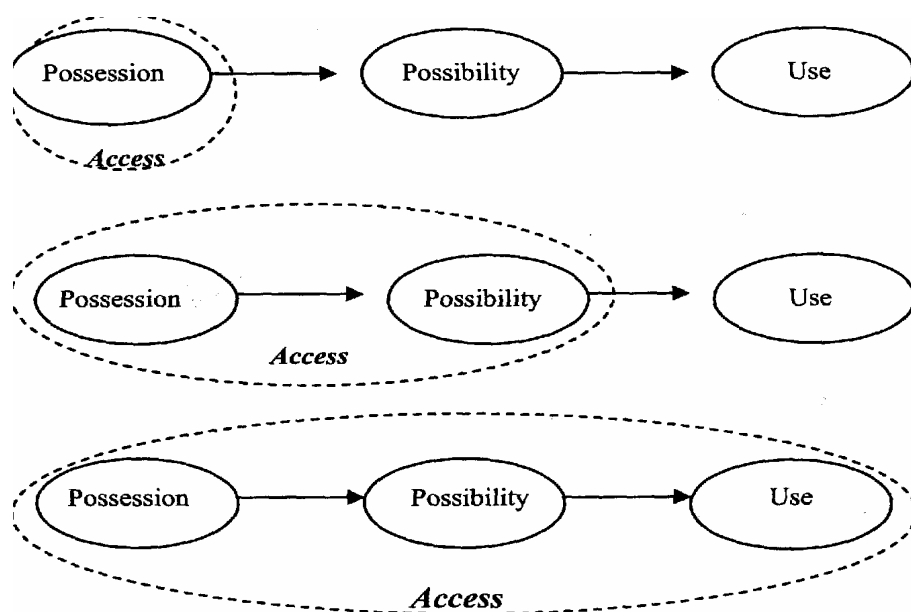
3.3 Begreppsdefinitioner

Denna studie har för avsikt att analysera vilka konsekvenser tillgänglighet av dokument kan ha för samhälle och individ. Men vad avses då med tillgänglighet respektive dokument? Och hur väljer jag att definiera begreppen inför min analys?

3.3.1 Tillgänglighet

När något är tillgängligt innebär det att ”det går att få tag på eller utnyttja”, är ”åtkomligt” eller ”disponibelt”, enligt förklaring av Nationalencyklopedins webbupplaga. Ordet tillgänglighet används inom geografin som ”möjligheter att ta del av något eftersträvänsvärt”, där möjligheterna kan begränsas av personers egen rörlighet och/eller av faktorer som öppettider och tillträdesregler. Tillgänglighet används också som ett ”sammanfattande mått på ett systems tillförlitlighet”, och det är driftsäkerheten i detta system som avses (ne.se:tillgänglighet, 2006-01-24). NE hänvisar även till besläktade begrepp, som till exempel ”access”, vilket då för det mesta innebär ”möjlighet till åtkomst särsk. av lagrade data” (ne.se:access, 2006-01-24). Tillgänglighet handlar alltså om att något är åtkomligt för användning.

Enligt en definitionsmodell av Nilsson (2005) finns flera olika definitioner av begreppet tillgänglighet. Men gemensamt för dem alla är just att begreppet syftar till att *göra något möjligt för någon att använda*. Nilsson menar att begreppet kan användas mer eller mindre djupt (Nilsson, 2005:60). Denna modell för att beskriva tillgänglighet anser jag väl motsvara min egen definition av begreppet.

Nilssons modell av hur man kan definiera begreppet tillgänglighet (Nilsson, 2005:60).

I det första exemplet går man inte djupare än att definiera tillgänglighet som enbart få tillgång till, (possession) i det andra tar man med möjligheten att få tillgång till (possibility) och i det tredje exemplet går man djupast då man också innefattar användning av det man har tillgång till (use).

Jag ansluter mig till denna fördelning i tre nivåer av tillgänglighet, då jag menar att tillgängligheten i sig inte per automatik innebär att man använder sig av det man har, eller har möjlighet att få, tillgång till.

Jag definierar alltså begreppet tillgänglighet som:

- 1) att *få* tillgång till **och/eller**
- 2) *möjlighet att få* tillgång till **och/eller**
- 3) *användning* av informationen man har/får tillgång till.

3.3.2 Dokumentbegreppet

Traditionellt betraktas dokument som textuellt eller textliknande material, alltså böcker eller andra tryckta texter/bilder (Liu, 2004:3:279). Den digitala eran innebar en förändrad definition av vad dokument är. Idag används begreppet dokument för att beskriva webbsidor och multimediamaterial såväl som textuellt material (Levy, 1999). Den fysiska formen kan inte längre användas som en distinktion (Buckland, 1998). Digitala text lagras som ettor och nollor men skrivs ut som vanlig text.

Definitioner som:

A document is 'any physical or symbolic sign, preserved or recorded, intended to represent, to reconstruct, or to demonstrate a physical or conceptual phenomenon.'" (Buckland, 1997 refererar till Briet, 1951).

eller utsagor som att *människan* är ett dokument eftersom vi skapades av Gud:

For indeed what we do when we make documents is to take the dust of the earth and breathe our breath, our voice, into it. (Levy, 1999).

visar hur brett dokument kan definieras. Denna studies ramar räcker inte till för att omfatta en djupare begreppsdefinition, utan jag nöjer mig med att konstatera att dokument i detta sammanhang innefattar någon form av informationsbärande material. Konkret handlar det om tryckt material som texter eller bilder, men även multimediamaterial som ljud (musik) och film.

3.4 Sammanfattning teori

Den teoretiska stommen utgörs av Jean Baudrillards samhällskritiska teorier om konsumtion och hyperrealitet. Baudrillard menar att vi lever bortom konsumtionen, då vi helt enkelt uppslukats av den. Idag finns det ett pris på allt, och människan själv konsumeras genom framförallt media. Media, säger Baudrillard är också ett bevis för att vi lever i en hyperrealitet, där det verkliga ersatts med bilder av det verkliga.

Avslutningsvis i kapitlet definierades studiens viktigaste begrepp; *tillgänglighet* och *dokument*.

4 Metod

I detta kapitel följer en redovisning av urval och källmaterial, samt en redogörelse för, och en kritisk diskussion av, metodiken.

Det textuella materialet kring digitaliseringsprojektet Open Content Alliance, (hädanefter förkortat till OCA) ska tolkas utifrån ett tillgänglighetsperspektiv. En dylik metod är till sin karaktär kvalitativ och hermeneutisk.

4.1 Hermeneutik

Hermeneutiken syftar till att finna en djupare förståelse för samhället eller för det fenomen man valt att studera.

För att förstå och förklara den sociala världen försöker vi som samhällsforskare dels tolka och förstå vilken innebörd handlingar och händelser har för människor, dels skapa begrepp som gör det möjligt att överskrida *common sense* och nå djupare förståelse, och förklaringar av mer abstrakt karaktär. (Danermark m fl, 2003: 340f).

I ett globalt samhälle där information sprids som rön för vinden är det svårt att finna en "absolut sanning", istället skapas ständigt nya tolkningar (Uggla, 2004:38). Att ha förmågan att tolka, värdera och skapa mening av informationen har blivit en "nyckelkompetens i det framväxande kunskapssamhället" (Uggla, 2004:40).

Hermeneutiken är tudelad då den på samma gång är både en metodik och ett teoretisk perspektiv. Att använda sig av tolkning som metod innebär automatiskt en syn på verkligheten som tolkningsbar och relativ, och en syn på forskaren som en del av denna verklighet. "Vi är aldrig 'blanka', vi ställer våra frågor mot bakgrund av en erfarenhet, en förväntan, en för-dom." (Selander; Öhman, 2004:11). Vi kan inte som forskare ställa oss helt objektiva och utanför det vi studerar, då vi alltid måste förhålla oss till det vi studerar på något sätt. Vår förförståelse både påverkar, och är en förutsättning för tolkningen. Vi kan inte vara ett "oskyldigt redskap", utan ingår själva i den förståelsecirkel hermeneutiken bygger upp (Uggla, 2004:28). Således är hermeneutiken en teori

om att forskarens påverkan av studieobjektet blir en förutsättning för förståelseprocessens utveckling. Varje ny förståelse föder en ny förförståelse.

Hermeneutiken är också en teori om verkligheten som möjlig att tolka. Vi kan genom texten se världen framför den (Uggla, 2004:33). Paul Ricoeur² förde in förklaringsbegreppet i hermeneutiken, och menade att det är omöjligt att tolka utan att det leder till någon sorts förklaring. ”Förståelsen och förklaringen framstår således som komplementära och efter varandra följande led i den process vi kallar tolkning.” (Uggla, 2004:31). Enligt Ricoeur lever också texten ett eget liv när den väl möts av läsaren, och det är detta möte som är det centrala för tolkningen (Selander; Ödman, 2004:11). Det är alltså inte författarens intentioner med texten som är det viktiga, utan vad som sker när text möter läsare.

Text, språk och artefakter härbärgerar kollektiva erfarenheter och sociala/kulturella mönster.[...] Text, individ och samhälle [...] är sammanflätade med varandra. Individers röster kommer t.ex. till uttryck i texter, och utgör därmed också ett ställningstagande i en samhällskontext. Men en text lösgörs snart nog från sitt ursprungssammanhang och möter sedan varje enskild läsare eller användare i en ny situation. (Selander, Ödman, 2004:7).

För samhällsvetenskapen har hermeneutiken utvecklats till en viktig metodisk ansats, och tolkning har en stor betydelse för ”förståelsen och förklaringen av världen.” (Selander, Ödman, 2004:7).

Den hermeneutiska forskningsmetodiken etablerades relativt sent inom Biblioteks- och Informationsvetenskap, som respons på den fyrkantiga positivistiska traditionen (Hansson, 2004:103). Som de flesta nya vetenskaper försökte man i B&I-forskningens början efterlikna de etablerade vetenskaperna, som till exempel naturvetenskap. Kvantitativ metod och ett positivistiskt synsätt dominerade tills man på 80-talet anlade ett mer användarorienterat perspektiv. 1976 presenterade Brenda Dervin sin syn på informationssökning som en självlärande process (”Strategies for Dealing with Human Information Needs: Information or Communication?”, *Journal of Broadcasting*). Hennes artikel publicerades i brytningstiden mellan ett system- respektive användarperspektiv inom B&I-forskningen. I och med att användaren hamnar i fokus förändras också den metodiska ansatsen. Hansson anger 1989 som året för hermeneutikens intåg. Detta år publicerades Benediktssons artikel ”Hermeneutics: Dimensions Toward LIS Thinking” i *Library and Information Science Research* (Hansson, 2003:103). Bennett använde dock hermeneutisk

² Paul Ricoeur född 1913, samhällsvetenskaplig forskare och hermeneutiker. (Uggla, 2004:30).

metod i sitt arbete om bibliotekariens profession redan året före; 1988 (*Librarians in Search of Science and Identity: the Elusive Profession*). Sedan dess har hermeneutiken vuxit till en vanligt förekommande metodik inom Biblioteks- och Informationsvetenskap. Då själva biblioteksarbetet i sig består av uppgifter där tolkning ingår, är hermeneutiken en passande metod för just forskning inom B&I.

Indexing, classification and retrieval of individual documents, structuring collections of documents, librarians helping users find the document they seek – all of these practices are complex interpretative activities[...].

The questions about what knowledge we need to develop and how to achieve this development [...] have formed what today can be seen as a discipline with a highly creative thinking about how to grasp complex social and interpretative activities. (Hansson, 2004:102).

4.2 Diskussion om metoden

Hermeneutisk metod är till sin karaktär subjektiv, och subjektiva metoder är vanskliga då det alltid finns andra som kan välja att tolka ett material annorlunda. Problematiken ligger i studiens validitet. Är studiens tolkning giltig för det fenomen den studerar, nämligen tillgänglighet, och för den text som står till mitt förfogande, d.v.s. OCA?

Ett annat problem är risken för övertolkning. Finns det begränsningar för hur texten kan tolkas, och håller sig tolkningen om så är fallet inom ramen för dessa?

Ytterligare ett problem handlar om att man som forskare undermedvetet letar efter fakta eller annan information som stödjer den förförståelse man redan vid studiens början har, och alltså underminerar den hermeneutiska förståelsespiralen.

4.2.1 Validitet, ramar och övertolkning

Validitet handlar om att man verkligen studerar det man säger sig studera eller mäter det man säger sig mäta (Gilbert, 2001:23). Det handlar om metodens giltighet för studiens syfte. Ett sätt att mäta giltigheten är att pröva sin tolkning mot andra tolkningar av samma material (Ödman, 2004:85). En text kan inte tolkas godtyckligt, den begränsas av sig själv och av tolkarens förförståelse. En tolkning kan dock vara mer giltig än en annan. Att jämföra tolkningar kan alltså vara ett sätt att säkerställa att man inte övertolkat.

För mig så är validiteten knuten till *argumentering*, och förmåga att se på sitt material ur olika perspektiv. Att kunna höja blicken ovanför det uttryckliga,

ovanför sin egen föreställning om vad man ska hitta, och söka förståelse för texten i en symbios mellan sin egen kunskap och den kunskap texten ger, anser jag vara en möjlig väg att gå för att skapa validitet åt sin tolkning. Ju mer kunskap man har om världen desto lättare borde det vara att tolka ur flera synvinklar och även förstå att det kan finnas flera förklaringar till samma fenomen.

[..Vi är] överlämnade åt vårt omdöme, vår förmåga att tänka logiskt och kontextuellt men vi är också införstådda med att det fordras öppenhet av oss för att vi ska kunna urskilja de frågor materialet ställer.(Ödman, 2004:111).

En väl underbyggd argumentering hjälper andra att förstå den tolkning jag gjort, och detta ökar studiens validitet. I detta ansluter jag mig till Ricoeurs ståndpunkt. Han hävdar att argumentering har stor betydelse för validiteten inom hermeneutiken (Ödman, 2004:106). Men att genom argumentering få andra att förstå förutsätter att alla parter delar samma kontextuella verklighet. Vi "[..]ingår i en tolkningsgemenskap, vars [...] förförståelse är styrd av tidens och kulturens fördomar[...]" (Ödman, 2004:87 med hänvisning till Gadamer, 2002). Att idag argumentera för häxbränning skulle inte få samma accepterande mottagande som det fick under 1600-talets häxprocesser (Ödman, 2004:106). Detta betyder att om man inte delar samma världsbild så blir det svårt att göra sig förstådd.

Det finns en risk för att man i tolkningsarbetet lägger i sexans växel och helt enkelt övertolkar. Häri ligger ett ansvar hos forskaren att dels vara medveten om sin förförståelse, men också medveten om textens inneboende gränser. En text sätter själv ramar för tolkningen. Den är möjlig att tolka på olika sätt, men den går inte att tolka *hur som helst* (Uggla, 2004:36, min kursivering). Hur undviker man då att bli så "förblindad" av sin förförståelse att man avviker från den öppna tolkningsvägen och istället letar efter sina egna nålar i höstacken? Enligt Ödman (2004) är detta svårt, men inte ogörligt. Att medvetandegöra för sig själv och sina läsare den förförståelse man har är ett sätt då förförståelsen i sig begränsar tolkningsarbetet.

Vår kulturella tillhörighet – som betingas av i vilket sammanhang vi vuxit upp, i vilket land, på vilken plats – begränsar vår förförståelse, gör vissa tolkningar omöjliga och andra möjliga. (Ödman, 2004:112f)

Att försöka i möjligaste mån ha ett öppet sinne för olika tolkningar är en viktig del i tolkningsarbetet enligt min mening, men jag håller med Ödman; vi är

förvisso "[E]n tillfällig medverkande i tidens ström, och att de egna forskningsresultaten – sedda i efterhand – också till stor del är ett resultat av samhälleliga, kulturella och sociala tillfälligheter." (Ödman, 2004:104). Vår kunskap sätter begränsningar. Jag hoppas dock att min argumentering har styrka nog att borga för validiteten.

4.3 Källmaterial

Denna studies syfte är att analysera tillgänglighet. Då jag vill utröna vilka konsekvenser tillgänglighet kan få och dess betydelse måste jag använda mig av någon form av material där detta går att utläsa.

Jag har valt att se på mitt källmaterial som *verktyg* genom vilket jag skaffar mig tillgång till information om tillgänglighetens konsekvenser. Det verktyg jag valt är digitaliseringsprojekt och då i den specifika formen av Open Content Alliance; i studien förkortad till OCA.

Källmaterialet består av artiklar och pressreleaser tillgängliga via OCAs hemsida, samt informationen på själva hemsidan. Jag har även valt att ta del av Brewster Kahles text *The Vision of the Open Library*, publicerad på dennes hemsida openlibrary.org. Detta för att den anknyter till hela OCA-projektet. Samtliga texter är hämtade från Internet 9-10/2 2006. Eventuellt senare publicerade texter finns alltså inte med i analysen.

4.3.1 Varför OCA?

Open Content Alliance är ett helt nytt digitaliseringsprojekt lanserat under 2005. Grundarna räknade med att starta upp det hela redan vid slutet av året (2005), men har fått senarelägga startdatumet till andra hälften av 2006. Detta betyder att de digitaliserade dokumenten ännu inte är tillgängliga.

Varför har jag då valt att analysera ett projekt som inte ens går att använda ännu? Det främsta skälet är att jag bär en stor nyfikenhet inför Open Content Alliance då idén, och själva syftet med projektet är att skapa ett globalt digitalt bibliotek. Grundaren själv, Brewster Kahle, säger sig vilja återskapa biblioteket i Alexandria (Kahle, blogginlägg 2005). Samarbete har inletts med flera stora institutioner inom kulturvärlden både nationellt i USA och internationellt i Europa och Australien. (National Archives i Storbritannien, National Library of Australia och European Archives i Schweiz för att nämna några) Men OCA är ett privat initiativ, och är inte juridiskt bundet till några kulturella institutioner eller statliga verk.

Open Content Alliance kombinerar modern digitaliseringsteknik och Internet med den expertis vilken tillkommer bibliotekspersonal och andra vid institutioner där dokumentbaserad information tillhandahålls. Upphovsrätt ska respekteras, men samtidigt är det bakomliggande syftet fri access till allt, för alla ([openlibrary.org:details](http://openlibrary.org/details)).

Skälen för att välja Open Content Alliance är således: 1) det är inte knutet till någon institution rent juridiskt, alltså är OCA ett privat initiativ, 2) det siktar mot att bli en global kunskapskälla, 3) det uttryckligen respekterar aspekter som exempelvis upphovsrätt samt 4) det utmanar kapitalismen med en idealism vilket väcker min misstänksamhet, och nyfikenhet.

4.4 Tillvägagångssätt

Att göra en kvalitativ bearbetning av ett textmaterial innebär att materialet blir noggrant undersökt, genomläst och bearbetat för att forskaren ska upptäcka, och bli medveten om textens inneboende mening. Själva målet med arbetet är att finna ”mönster, teman och kategorier” (Patel, 1994:100f). Exakt hur man som forskare går tillväga vid bearbetning av materialet är olika (Patel, 1994:102). Bennett (1988) exempelvis utgår från specifika markörer i sin, ovan nämnda, hermeneutiska studie om bibliotekariens föränderliga profession. De meningar, ord eller fraser som passar in på dessa markörer bildar fokus för tolkningen (Bennett, 1988:40).

Jag har valt att undvika ett sådant tillvägagångssätt där man från början utgår från specifika markörer. Då jag vill ha ett så öppet förhållningssätt till texten som möjligt används inga markörer inför den första nivån. Först på tolkning av den andra nivån lyfts ett antal viktiga nyckelfaktorer fram, vilka finns med inför andra varvet i den hermeneutiska spiralen.

Jag har valt att följa en ordning där materialet tolkas på flera nivåer.

- 1) Den *explicita* nivån – textens uttryckliga innehåll.
- 2) Den *implicita* nivån – vad texten uttrycker under ytan.
- 3) Den *betydelsebärande* nivån – vilken betydelse har tillgänglighet utifrån texten.

Genom att på detta sätt tolka texten på alltmer djupa nivåer söker jag både skapa mening ur innehållet, och finna dess inneboende konsekvens.

Steg I i tolkningsarbetet innebär läsning av texten. Rent konkret har texten både skummats och sedan lästs noggrant med understrykningspenna i handen.

Steg II innebär att texten sammanfattas innehållsmässigt, eventuella frågetecken antecknas och en första tolkning görs som utmynnar i ett antal markörer.

Dessa båda steg innefattar nivå 1; den explicita. Textuellt beskrivs OCAs verksamhet, syfte och målsättning. Dessa steg kan även förstås som första varvet i den hermeneutiska spiralen.

Steg III innebär läsning av ovanstående, och en andra tolkning utifrån detta material.

Detta steg innebär nivå 2; den implicita. Med hjälp av de markörer tolkningen på den explicita nivån givit för handen går jag djupare in i texten för att finna vad som *egentligen* sägs. Steg 2 utgör andra varvet i spiralen.

Steg IV innebär en ihopfogning av tidigare tolkningar och försök till strukturering av dessa i möjliga kategorier.

Textuellt presenteras detta inför den sista nivån; den betydelsebärande, vilken bildar tredje varvet i den hermeneutiska spiralen.

Steg V innebär en ny genomläsning av alla texter utifrån den nya kunskap jag har och den tolkning jag gjort för att se om nya fakta eller nya perspektiv går att finna.

Steg VI innebär en ny strukturering av den eventuella nya informationen som lett till en eventuell ny tolkning.

Dessa två sista steg bildar i textuell form den betydelsebärande nivån.

Textuellt i studien redogörs i ordningsföljd för de tre nivåerna, den explicita, den implicita respektive den betydelsebärande. Efter varje nivå följer en sammanfattning.

4.5 Sammanfattning metod

Ett specifikt digitaliseringsprojekt, Open Content Alliance, bildar studiens empiriska material. Metodiken är hermeneutisk till sin karaktär, då studien önskar bidra till en större förståelse för tillgänglighetens betydelse för samhälle och individ.

Analysen baseras på det textuella material som finns tillgängligt via Open Content Alliances hemsida. Materialet består av informationstext, press-releaser och artiklar. Detta tolkas på tre innehållsnivåer, den explicita, den implicita och den betydelsebärande nivån.

Att tolka ett material är förknippat med ett subjektivt förhållningssätt och de problem som kan uppstå handlar om validitet; är tolkningen giltig för det fenomen den ska studera, och om risker för både övertolkning och självbedrägeri; alltså att man finner det man söker, och väljer bort det som inte ”passar”. Att kritiskt redogöra för metodens nackdelar bidrar till att öka både min och läsarens medvetenhet om dessa, och kan även minska risken för att problemen uppstår.

5 Tolkning av tillgänglighet utifrån Open Content Alliance

I detta kapitel följer själva tolkningsarbetet strukturerat efter de tre nivåerna beskrivna i metoddelen; den explicita, den implicita och den betydelsebärande. Varje nivå leder till ett antal slutsatser som bildar grunden till nästa nivå. Avslutningsvis redovisas det övergripande resultatet som utgör utgångspunkten för det efterföljande diskussionskapitlet.

Today we are making a step towards building the library we have all dreamed of – the library that makes all the published works of humankind available to everyone in the world. (Kahle, openlibrary.org; details).

5.1 Det explicita innehållet

Open Content Alliance, OCA, är ett digitaliseringsprojekt med syfte att skapa ett globalt bibliotek på nätet. Projektet önskar bygga upp ett globalt och mångspråkigt text- och multimediaarkiv ([opencontentalliance.org:huvudsida](http://opencontentalliance.org/huvudsida)). Det material man digitaliserar är dokument av skilda slag inte längre skyddat av upphovsrätten, eller som ingår i det så kallade Creative Commons License. Creative Commons License är ett friare sorts upphovsrättsligt skydd för de som anser att den nuvarande upphovsrättslagen förhindrar spridning av deras alster mer än skyddar dessa från olaglig användning (creativecommons.org:faq). Rent konkret erbjuds licenser med varierande grader av rättigheter för användarna, vilka bestäms av upphovsmännen själva (creativecommons.org:faq).

Mannen och idealisten bakom OCA heter Brewster Kahle, och på hans hemsida openlibrary.org finner man den vision som ligger bakom projektet.

And what a world it could be! Imagine a neighbourhood library that has millions of books on its virtual bookshelf so that the talented math whiz in a rural community can explore high math without restriction. Imagine a recent immigrant from a distant country who can now share the children's books that were so important to them growing up – with their own children. Imagine an elderly person able to have a large print edition of any book ever published, or any book read aloud to them. In this future, a talented young scholar can publish a new book to this great library in order to illuminate some subject that might not

previously had made it through the difficult publication process. (Kahle, [openlibrary.org:details](http://openlibrary.org/details)).

Några viktiga huvuddrag går att urskilja ur denna vision; 1) ett lätt åtkomligt bibliotek för alla, utan restriktioner, 2) en källa till åtkomst för böcker på hemspråket för invandrare, 3) möjlighet att skriva ut litteraturen, samt 4) möjligheten att publicera eget material direkt utan mellanhänder som förläggare och distributörer.

OCA lanserades under 2005. Grunden till projektet lades när Yahoo planerade att bygga ut sin söktjänst, och då kontaktade Internet Archive (Roush, 2005). Internet Archive arkiverar digitalt material, det vill säga webbsidor, musik, elektroniskt publicerade böcker och program. Brewster Kahle grundade sajten 1996, och bakom den står samma visionära idéer som bakom OCA (Benson, 2005). Yahoo grundades 1994 av två Stanfordstudenter, och börsintroducerades 1996, året efter Sequoia Capitals investering på 2 miljoner dollar (Våge m.fl, 2003:163). Konceptet är att erbjuda tjänster som chat, mail, online-auktioner, börsbevakning, hemsidor och shopping, vid sidan av sökfunktionen (Våge m.fl, 2003:165). För ett par år sedan köpte Yahoo upp sökmotorn Inktomi och webbannonseringsföretaget Overture, som äger sökmotorerna AlltheWeb och Altavista (Våge m.fl, 2003:165).

Då Kahle redan sökt efter samarbetspartners till sin idé att digitalisera tryckt material, blev Yahoos förfrågan utgångspunkten till ett samarbete. Kahle hade också utvecklat en billig inscanningsapparat (Roush, 2005). Yahoos önskan att finna mer material passade likt en pusselbit med Kahles vision om ett modernt Alexandria i nätform. Kahles mål är att samla all världens kunskap på ett och samma ställe (Kahle, blogginlägg 2005). Yahoos att utvecklas "beyond what we could provide just by crawling the Web" (David Mandelbrot, VD för Yahoo!Inc. i intervju med Roush, 2005). Kahle menar också att material som publicerats före 1996 borde ha en plats på nätet (internetnews.com, 2005; Benson, 2005). Materialet arkiverat på Internet Archive härrör från tidigast 1996.

Innan OCA lanserades medialt söktes samarbetspartners och tämligen omgående anslöt University of California till projektet. Enligt pressrelease den 3 oktober 2005 ska biblioteken knutna till universitetet bidra med böcker och resurser som inte längre skyddas av upphovsrätten. Universitetet ser OCA som ett positivt steg mot en ökad access till kvalitativt material. Man menar att detta och liknande initiativ bör premieras för en utveckling mot en effektiv onlineservice (Ann Wolpert Chef för Association of Research Libraries, ur

pressreleasen, 2005-10-03). Universitetet har bidragit med 18000 böcker av amerikanska författare (Benson, 2005).

Då OCA lanserar sitt projekt för pressen 3 oktober 2005, ingår följande företag och institutioner: Internet Archive, Yahoo!Inc, Adobe systems Inc., The European Archive, Hewlett Packard labs, The National Archives (UK), O'Reilly Media Inc., Prelinger Archives, University of California, University of Toronto.

Dessa företag och institutioner bidrar med dels material, men också teknisk expertis. Adobe systems Inc. bidrar exempelvis med digital bild- och textteknik (Pressrelease OCA, 2005-10-03; Mills, 2005). Yahoos del i projektet, förutom att indexera materialet, är att betala för inscanningen av de tryckta dokumenten (Bazeley, 2005).

Av de bidragsgivare som listats ovan är alla engelskspråkiga samt tillhörande den västliga delen av världen. OCA:s globala målsättning är stor i teorin, men operationaliseras minimalt initialt.

Rent visuellt ska materialet tillgängliggöras antingen som en bläddringsbar bokliknande bild eller som pdf-fil. Målet med det digitaliserade materialet är att det ska bli så tillgängligt som möjligt. Ett villkor är: "The OCA will encourage the greatest possible degree of access to and reuse of collections in the archive, while respecting the rights of content owners and contributors." (opencontentalliance.org: huvudsida). Kahle säger:

If someone wants to print and binding a book and sell it on Amazon.com – go nuts, if they want to make it into an audio book and post it on the web – go for it [...] basically let's have a blast building on the classics of humankind. (Kahle, blogginlägg 2005).

Programvara, hårdvara och service distribueras förutom från Adobe systems Inc. även från Hewlett Packard Labs och Luratech. Det är uppenbart att OCA är väldigt öppna med vilka deras samarbetspartners är för att företagen i rent marknadsmässiga syften vill synas.

The for-profit companies contributing hardware, software, and services to the OCA would seem to have strong motivation to use the effort to illustrate and market their abilities to the world. This could explain why the OCA is so much more open about its equipment and its performance than Google Print (Quint, 2005).

Man menar att det också är viktigt för bidragsgivarna att de inte enbart stödjer *en* specifik sökmotor, utan att materialet tillgängliggörs även via andra."It was important to make this project open so that entities that contribute know they're not just benefiting one search engine." (David Mandelbrot ur Roush, 2005). I

och med att andra sökmotorer också tillåts indexera OCA:s material leder det till en expansion av informationstillgången, då den så kallade djupa webben öppnas upp.

This takes a significant step in expanding the deep web, the millions of Web sites containing content that search engines typically cannot access, as well as advances the global sharing of knowledge. (Pressrelease OCA, 2005-10-03).

Den djupa eller som den också kan kallas; osynliga webben, utgörs av alla de sidor som vanliga sökmotorer inte kan eller vill indexera (Våge, Dalianis, Iselid, 2003:45). Till största delen består den osynliga webben av dynamiska webbsidor, såsom referensdatabaser, bibliotekskataloger, turlistor, ordböcker och encyklopedier (Våge m fl, 2003:49f). OCA använder också XML programspråk och PDF-format då de är enkla att indexera.

OCA har uttalat ett intresse för att indexera offentligt material, något som idag sköts av de statliga institutionerna själva, och bli ett arkiv för offentlig onlineinformation. Att låta en sökmotor ta över skulle för den amerikanska statens del innebära att informationshanteringen effektiviseras ekonomiskt, tidsmässigt och tillgänglighetsmässigt (Sternstein, 2005). Bland annat hävdas det att om individers meritförteckningar ur befintliga arkiv, blir möjliga att indexera för en sökmotor, skulle det underlätta för arbetsgivare att finna lämpliga arbetstagare. Polisens verksamhet när det gäller exempelvis brottsmål, skulle effektiviseras om man via en sökmotor får access till material som annars sparas i olika databaser. Ett online-arkiv skulle också vara till gagn för medborgaren då det underlättar sökning efter offentligt material (Sternstein, 2005). Några problem med en sådan onlinehantering diskuteras inte i artikeln, och detta är något som för övrigt gäller majoriteten av det empiriska materialet. OCAs verksamhet och syften presenteras, men *diskuteras* inte.

Huvudproblemet med att publicera icke-elektroniskt material digitalt handlar om upphovsrättsliga frågor. Internet skapar en teknisk grogrund för illegal spridning och användning av dokument (*the Digital Dilemma*, 2000:23).

But make that same text available in electronic form, and there is almost no technological limit to the number of people who can access it simultaneously, from literally anywhere on the planet where there is a telephone (and hence an Internet connection). (*the Digital Dilemma*, 2000:1).

Detta är något som framförallt musikbranschen erfarit. Genom sajter som Napster har musik laddats hem gratis av människor över hela världen. Musikbolagen har i kampen om pengarna utvecklat tekniska lösningar vilka

syftar till att stoppa olaglig nedladdning. Det handlar om att bevaka ekonomiska intressen och motverka illegal spridning.

Upphovsrätten utvecklades dels som ett skydd av författarens och förlagens intressen, men även som ett incitament för tillgänglighet och spridning (Rao, 2003:264). I och med tryckpressens introducering möjliggjordes en spridning vilken revolutionerade den litterära marknaden. Ett juridiskt skydd som klargjorde upphovsmannens och användarens rättigheter och skyldigheter blev nödvändigt (Rao, 2003:264). Internets förmåga att sprida information kräver en omarbetning av den traditionella upphovsrätten, då lagen vi har idag inte är tillräcklig för att hantera dokument i digital form (Rao, 2003:264).

In an Internet environment a single copy made by an end-user has the capacity of tens or hundreds or thousand of sales and replacing the product in the market. (Beldiman, 2005:139).

OCA är främst intresserad av material där upphovsrätten inte längre utgör något hinder (opencontentalliance.org: huvudsidan; faq).

Yahoo will scan and digitize only texts in the public domain, except where the copyright holder has expressly given permission. (Mills, 2005).

In contrast to Google's approach [...] the alliance will only disseminate copyrighted works after their publishers have explicitly opted into the program. (Roush, 2005).

Detta uppskattas av alla berörda parter. "We welcome the launch of the OCA because its approach respects the rights of publishers and other copyright owners." (Sally Morris, chef för ALPSP³, ur OCAs pressrelease, 2005-10-03). Förutom upphovsrättsligt fritt material använder man sig av Creative Commons licenser. Samarbete har även inletts med privata förlag, exempelvis O'Reilly Inc vilka bidrar från start med några utvalda upphovsrättsskyddade verk.

We are working [...] with publishers to come up with business models to encourage them to come up with ways to make works publicly available." (David Mandelbrot, ur Mills, 2005).

OCAs villkor deklarerar tydligt att det är bidragsgivaren som avgör hur fritt materialet blir, och detta öppnar upp för möjligheten att få förlagen att bidra med även upphovsrättsskyddat material.

³ ALPSP= Association of learned and professional society publishers

Efter ett års intensivt arbete står det klart att initialt tillgängliggörs litteratur om nordamerikansk historia, från så tidigt som 1400-talet (open contentalliance.org: huvudsidan). Smitshonian Institute bidrar med sin nuvarande samling av digitalt material och scannar även in flera historiska och kulturella verk (internetnews.com, 2005-10-27). Missouri Botanical Garden bidrar med rariteter inom den botaniska litteraturen, och British Library deltar via Microsoft, vilka betalar för digitaliseringen av utvalda samlingar. Microsoft har arbetat med British Library tidigare angående bibliotekets digitaliseringsplan; National Digital Library (BBC News, 2005-11-04). I MSNs pressrelease från 25 oktober 2005 annonserar MSN sin egen MSN Book Search, som har i princip samma syfte som OCA, men utan den ideella värderingen. MSN Book Search ska tillhandahålla ”innehåll från böcker, akademiskt material, periodika och andra tryckta resurser.” (MSN pressrelease, 2005-10-25, min översättning). Microsofts intention är att samarbeta med bibliotek och andra institutioner för att tillgängliggöra tryckta källor.

By combining our deep software investments in advanced reading technologies, productivity- and community-based applications, such as MSN Messenger, and new capabilities in the Windows platform will combine to make a powerful book search experience that will help people access new information and interact with it in entirely new ways. (Christopher Payne, corporate vice president of MSN search, ur pressreleasen MSN, 2005-10-25).

MSN Search har bidragit med 5 miljoner dollar till inscanning av dokument. Dessa dokument ska tillgängliggöras både via MSN Book Search, och OCA (Quint, 2005). I samma pressrelease berättar man även om sitt samarbete med OCA, men i huvudsak är det den egna verksamheten som presenteras.

OCA har för avsikt att kombinera dagens teknologiska kapacitet att hantera mängder av information, med den expertis kulturella institutioner innehar. Bibliotekariers förmåga att värdera information, strukturera den och tillgängliggöra den är efterfrågad kompetens (Carbonnet, 2005; Bazeley, 2005). Att ta tillvara på redan värderad information är förstås ett sätt att säkerställa kvaliteten på den information man tillgängliggör.

5.1.1 Slutsats: en ideell vision

OCA är ett projekt som önskar tillgängliggöra tryckta dokument, genom att scanna in dem och arkivera dem online. Genom att respektera upphovsrätten lyckas man få förlagen på sin sida, och bibliotek jämte andra kulturinstitutioner bidrar med material för att underlätta för forskare, studenter och medborgare att

ta del av den samlade informationsmängden. Som en röd tråd genom hela OCAs verksamhet löper öppenheten; dokumenten OCA indexerar blir också sökbara för andra sökmotorer, materialet ska kunna användas fritt under förutsättning att tillåtelse ges från upphovsmannen och metadata blir tillgängligt för andra.

De institutioner och företag som samarbetar med OCA bidrar med dokument, expertis, programvara och/eller ekonomiska medel. Framförallt ser man bidragsgivare från den akademiska världen, och från företag vilkas programvaror på detta sätt exponeras för eventuellt framtida kunder.

Ur det explicita innehållet utkristalliseras några faktorer, vilka fungerar som markörer under tolkning på den implicita nivån.

- 1) Det globala målet, bidragsgivare och urval
- 2) Jakten på den djupa webben och utvecklingen mot läsvänlig nätmiljö
- 3) Vilka är målgruppen?

5.2 Det implicita innehållet

5.2.1 Det globala målet, bidragsgivare och urval

OCA hävdar att man vill främja ett globalt samarbete för att bygga upp ett multilinguallt arkiv med dokument vilka ska representera den samlade kunskapsmängden hos människan. "The OCA archive will contain globally sourced digital collections, including multimedia content, representing the creative output of humankind." (opencontentalliance.org: faq.). På hemsidan listas nuvarande samarbetspartners. Av 19 medverkande universitet är 6 kanadensiska, övriga amerikanska. I ett samarbetsprojekt under namnet Biodiversity Heritage Library ingår Natural History Museum i London. Övriga europeiska bidragsgivare är National Archives och Royal Botanical Garden, belägna i England samt European Archive vars verksamhet bedrivs från Schweiz. Av totalt 39 samarbetspartners är 25 amerikanska, 6 kanadensiska, 1 schweiziskt, 4 engelska och 1 australiensiskt. (opencontentalliance.org: contributors, se även bilaga 1).

OCA har varit i kontakt med "folk i Frankrike" (David Mandelbrot ur Mills, 2005). Men då franska regeringen klagat på Googles försök att digitalisera litteratur, och menat att det engelska språket dominerar, vill Frankrike istället satsa på egna digitaliseringsprojekt. De verkar inte

intresserade av ett samarbete (Mills, 2005). Hur de ställer sig till OCAs projekt förtäljs inte någon artikel, men man kan ju ana att de, trots OCAs villighet att arkivera dokument skrivna på andra språk än engelska, ändå hellre satsar på de inhemska projekten. Huruvida OCA haft samtal eller inte, med några andra icke engelskspråkiga länder än Frankrike (med undantag av Schweiz) framgår inte av det material jag haft tillgång till.

Med hänsyn till att OCA bara funnits i ett och ett halvt år är listan med samarbetspartners imponerande, och visst kan man förstå att projektgruppen initialt tagit kontakt främst med inhemska operatörer. Men då det globala och multilinguala målet tydliggörs redan på sajts huvudsida är det förvånande att det inte finns några icke-anglikanska länder med i listan. Detta innebär att "the creative output of humankind" betyder den *anglikanska* kreativiteten och *västvärldens* kulturella arv. Jag vill återknyta till Nörretranders ord citerade i början av studien; "[...]Internet riskerar att leda till en aldrig tidigare skådad internationalisering och *anglisering* av kulturen[...]" (Nörretranders, 1998:185, min kursivering). Kärnan i OCA är litteratur av författare som Henry James, Edgar Allan Poe och Mark Twain (BBC News, 2005-10-03). Vid sidan av upphovsrättsligt befriad skönlitteratur tillgängliggörs, främst historiska, dokument från USA och Kanada. Med tanke på att 18 bidragsgivare är amerikanska eller kanadensiska bibliotek är detta inte någon konstig fördelning. Men det globala och det multilinguala målet verkar få vänta åtminstone tills vidare.

Enligt Kahle så är 80% av den amerikanska litteraturen utgiven mellan 1923 och 1964 inte längre upphovsrättsskyddat, och dokument utgivna fram till 1923 är fritt tillgängliga (Quint, 2005). Andra projekt, exempelvis Projekt Gutenberg har också tagit fasta på detta (Price, 2005). Upphovsrättsligt befriat material mellan 1923 och 1960 är alltså OCAs förstahandsmaterial. I andra hand handlar det om att finna "orphaned books", där upphovsman och förlag ej existerar. I sista hand handlar det om material med upphovsskyddet intakt (Quint, 2005). Genom bokförlaget O'Reilly får OCA tillgång till ett urval av upphovsskyddat material. Detta initiativ hoppas man ska uppmuntra andra kommersiella förlag till samarbete (Mills, 2005). Implicit anas påtryckningar för att skapa en upphovsrätt anpassad för nätmiljö. Idag finns lagar som the Digital Millennium Copyright Act, vilket är ett tillägg till the United States Copyright Act. Den lades till 1998, och har sedan dess varit föremål för kritik (Beldiman, 2005:152). Lagen ska fungera som juridisk grund till de teknologiska hinder som utgörs av Digital Right Management, DRM. De teknologiska verktyg utvecklade för att förhindra illegal nedladdning eller

användning får ingen verkan om där inte finns ett juridiskt incitament i grunden. Men kritiken mot den nya lagen är hård, då många menar att den utgör ett alltför hårt hinder för dokumentanvändning.

Concerns have been raised that [...] the Digital Millenium Copyright Act has given rightsholders a new right – the right to grant access – separate and independent from the rights of traditional copyright law.

Such a new right could exclude users from access to a copyrighted work for uses which are otherwise permitted by copyright law. (Beldiman, 2005:157f).

Risken finns att den idag tillåtna användningen för privat bruk ersätts med en pay-per-use-modell (Beldiman, 2005:158). Pay-per-use innebär att man som användare betalar om man vill läsa eller skriva ut ett dokument, medan återfinningen av dokumentet är gratis, alternativt förknippat med en prenumerationsavgift (Deegan; Tanner, 2002:96).

2001 infördes European Union Copyright Directive, som är Europas motsvarighet till Digital Millenium Copyright Act (Beldiman, 2005:158). Samma kritik bemöter denna lag. Båda dessa juridiska incitament kan innebära att användning tillåtet enligt gamla upphovsrättslagar blir ett lagbrott (Beldiman, 2005:162). EU står också inför problemet att skapa enighet mellan medlemsländernas olika intressen, och detta resulterar i en motsägelsefull lag som öppnar upp för divergerande tolkningar (Beldiman, 2005:162). Upphovsrätten står inför problem, då den viktiga balansen mellan användare och upphovsman undergrävs.

Ett digitalt dokument kan användas av flera samtidigt. Detta torde minska försäljningen av den tryckta motsvarigheten (Rao, 2003:274). Men i texterna från OCA hävdas istället att exponering av litteratur på nätet snarare ökar försäljningen än orsakar en minskning.

As more books are made available, we expect consumption to increase [...] (David Mandelbrot, Yahoos vice president ur Graham, 2005).

There is good evidence to suggest that if people see (the book) is (out) there, they will buy it. [...] We haven't once seen any data to suggest that open access, at least to published printed works, decreases sales. (Daniel Greenstein, bibliotekarie California Digital Library ur Mills, 2005).

Internetbokhandeln Amazons projekt "Search Inside the Book" har till exempel bidragit till ökad bokförsäljning (Benson, 2005). Bokförlagen kan ur den synpunkten se på exponering via OCA som en marknadsföringsåtgärd. Ökad efterfrågan kan innebära att förlagen pressas till att trycka större upplagor. De

akademiska förlagen kan idag trycka så lite som 250 kopior av en avhandling, mot 12000 för några år sedan, på grund av för lite efterfrågan (Lawrence Pitts ur Mills, 2005).

By exposing more people to scholarly work, the OCA project could contribute to improves research and help reverse the trend among publishers of cutting back the number and print runs of books. (Lawrence Pitts, chairman of the University of California Academic Counsel Special Committee on Scholarly Communiaction, ur Mills, 2005).

Enligt OCAs villkor kan förlagen välja att tillgängliggöra enbart delar av ett verk, för att på så sätt öka intresset för att läsa/köpa hela verket. De kan också välja att access överhuvudtaget ska kosta för användaren. Men en sådan restriktion är inte helt förenlig med OCAs vision. Följande villkor gäller för medverkan i projektet:

1. The OCA will encourage the greatest possible degree of access to and reuse of collections in the archive, while respecting the rights of content owners and contributors.
2. Contributors will determine the terms and conditions under which their collections are distributed and how attribution should be made.
3. The OCA need not be obligated to accept all content that is offered to it and may give preference to that which can be made widely accessible.
4. The OCA will offer collection and item-level metadata of its hosted collections in a variety of formats.
5. The OCA welcomes efforts to create and offer tools (including finding aids, catalogs and indexes) that will enhance the usability of the materials in the archive.
6. Copies of the OCA collections will reside in multiple archives internationally to ensure their long-term preservation and accessiblity to all. (opencontentalliance.org: participate).

Här framgår att OCA vill arbeta för att tillgängliggöra dokument i möjligaste mån, och att de även kan förhindra alltför hårda restriktioner mot access, genom att helt enkelt avböja intressenters dokument. Samtidigt säger man att det är viktigt att bidragsgivarna själva får avgöra villkoren för access.

Contributors will determine the terms and conditions under which their collections are distributed and how attribution should be made (opencontentalliance.org: participate).

We believe that donors should have the option to restrict the bulk re-hosting of a substantial part of a collection. (Kahle, [blogginlägg 2005](#)).

Det finns en möjlighet att dokumenten tillgängliggörs i delar, och inte i sin helhet. Frågan uppkommer om *var* gränserna går för villkoren. Kan bidragsgivaren välja att materialet tillgängliggörs enbart för den som är villig att betala för access?

'At some point, we want to meet in the middle so end-users win,' Kahle said. 'So they can have access to great works either for free or pay.' (Bazeley, 2005).

Var exakt gränserna går för hur hårda villkoren får vara framgår inte. Dock är det tydligt att OCA understryker vikten av fri tillgång.

Generally, textual material from the OCA will be free to read, and in most cases, available for saving or printing using formats such as pdf. (Carbonnet, 2005).

OCA framhäver också Yahoos och University of Californias medverkan som exemplariskt, då de inte har för avsikt att begränsa accessen till sitt material överhuvudtaget (Kahle, blogginlägg 2005).

Frågan om vilket material som tillgängliggörs lyfter även fram urvalsprinciper i ljuset. De dokument som initialt digitaliserats har av medverkande bibliotek och andra institutioner valts ut. Vilka övriga urvalskriterier förutom upphovsrättsbefriade dokument används? OCA uppmanar till samarbete generellt, och anger inga specifika kriterier för hur urvalen ska gå till. En arbetsgrupp inom OCA arbetar med urvalsfrågor genom att assistera de bidragsgivande institutionerna i frågor om rådande innehåll i arkivet, och hur materialet ska beskrivas ([opencontentalliance.org: nextsteps](http://opencontentalliance.org:nextsteps)). Man hjälper även till när det gäller att hitta upphovsmän och/eller förlag till verk där upphovsrätten inte klart framgår. De medverkande biblioteken och institutionerna avgör urvalet, men får alltså assistans från OCA. Bibliotekariernas specifika kunskap i urvalsförfarande och kvalitetstänkande ska kombineras med den nya tekniken som digitalisering innebär (Kahle, openlibrary.org).

Det är intressant att OCA på detta sätt lyfter fram bibliotekariers kompetens. Underliggande finns ett kvalitetstänkande; att av informationen som kan tillgängliggöras vill man välja den som är värderad av en professionell yrkesgrupp, för att säkerställa att dokumenten verkligen är av hög kvalitet. Internet fullständigt översköljs av information, och mycket är av inget eller ringa värde. Att genom yttre förmågor, som exempelvis bibliotekarier, värdera informationen är både kostnadseffektivt, då informationen redan är selekterad en gång, och en garant för kvalitet.

5.2.2 Jakten på den djupa webben och utvecklingen mot läsvänlig nätmiljö

OCA:s önskan att indexera statliga dokument adderat med Yahoos vilja att få access till den djupa webben, implicerar en vilja att öppna upp en ny informationsmarknad. Om man betänker den kunskap och de kvalifikationer bibliotekarier genom tiderna haft, de samlingar de byggt upp, den litteratur som finns att hämta vid respektive bibliotek och de onlinearkiv vilka bevarar dokument som enbart är sökbara genom just det specifika arkivet, så inser man att här handlar det om en helt ny marknad. Något för privata intressenter att profitera på. "Watching a film, browsing a web page, or reading a book has become as much a matter of information consumption as buying a product." (Cohen; Rutsky, 2005:2) Att MSN också har inlett samarbete med bibliotek som British Library indikerar att bibliotek och andra kulturella institutioner vilka bevarar dokument, är en intressant marknad att inta. Förlagens reaktion på Googles biblioteksprojekt stödjer den teorin.

[...] [P]ublishers were wary of Google having the biggest online library in the world at its disposal when, in the future, copyright law changes to adapt to the Internet age. (Benson, 2005).

De största sökmotorerna täcker ca. 15–20% av Internets innehåll (Våge, 2003:47). Resten utgörs av den osynliga, eller djupa, webben. För en sökmotor innebär tillgång till den djupa webben nya marknadsandelar och troligen större andel användare. MSN hade redan innan OCA lanserats inlett samarbete med British Library, och Googles försök att digitalisera upphovsrättsskyddade verk är också ett samarbete med bibliotek. Gemensamt för MSN, Google och OCA är deras försök att dels komma åt delar av den djupa webben men också att skapa nya förutsättningar för tillgänglighet. Genom digitalisering skapas access till material där tillgång tidigare varit begränsat av tid och rum.

Ytterligare en högintressant marknad, som det idag finns god teknisk kapacitet för, är läsmöjligheter online. Kahles scanningsteknik, *the Scribe-system*, erbjuder en möjlighet att kopiera dokumenten i deras exakta format för en billig kostnad.

[It] requires a manual operator to turn the pages and monitor the images. The equipment involves placing books of almost any size in a cradle that holds the book at a 90-degree angle with a glass platen raised and lowered to hold the page flat. (Quint, 2005).

Varje sida kostar 10 cent att scanna (internetnews.com, 2005-10-27). Detta kan jämföras med 20 dollar per sida, vilket är det vanliga priset för inscanning av bilder och dokument (University of California, pressrelease, 2005-10-03).

Under de senaste 25 åren har olika företag arbetat med framställning av elektroniskt papper, ett arbete som försvårats av den avancerade teknik som krävs. Man behöver ett elektroniskt bläck samt en teknik som möjliggör tryckning med detta bläck (Olars, 2005). Elektronikföretaget Philips är ett av de företag som utvecklat en lösning. Utan att gå in på teknologiska detaljer har datorns glasskärm bytts ut mot en böjbar, tillverkad i polymerplast.⁴ ”Bläcket består av små kapslar med genomskinlig vätska som är ledande.” (Olars, 2005:96). Initialt är tanken att använda det elektroniska papperet för tidningsläsning. Men möjliga användningsområden, när tekniken utvecklats tillräckligt, omfattar naturligtvis även bokformatet. Philips anordning är en papperstunn ihoprullbar bildskärm, som ska fästas i mobilen eller handdatorn. Vid användning rullas den ut, och blir då 11–12 cm bred. Prototypen kallas RADIUS (Olars, 2005:97). Utvecklingen går mot att ”papperet” även ska vara användbart för att se film och spela dataspel samt styras med hjälp av pekteknik (Hans Driesen i intervju, Olars, 2005:98). Andra företag som har prototyper klara är Fujitsu och Plastic Logic (Olars, 2005:98).

Man kan tänka sig en utveckling mot att ladda hem böcker (från OCA till exempel) till datorn och läsa den via sin ”RADIUS”. Detta skulle skapa helt nya förutsättningar för förlagsmarknaden. ”[I]f there ever were a privileged position for the printed word, then it is unquestionably under fire.” (Hemmungs Wirtén, 2004:3).

5.2.3 Vilka är målgruppen?

OCA vill skapa ett arkiv som erbjuder ”broad, public access to a rich panorama of world culture.” (opencontentalliance:faq). De önskar sprida biblioteks och arkivs samlingar världen över, och alltså bli ett globalt arkiv (pressrelease, OCA, 2005-10-03). Drömmen om Alexandria hägrar i bakgrunden (Kahle, blogginlägg 2005). Ingenstans i texterna uttalas explicit vilka som är målgruppen, men implicit förstår man att OCA:s vision inbegriper *alla*. Detta är intressant, för vilka är *alla*?

⁴ ”Ett flexibelt och tåligt material som liknar papperets egenskaper. [...] bra kontraster och går att böja.” (Olars, 2005)

Av 39 samarbetspartners är 19 universitet, varav två är kombinerade folk- och forskningsbibliotek. De som utnyttjar universitetsbibliotek är vanligtvis studenter och forskare.

This [OCA] will be a wonderful boon to students and scholars, and a great service to the public. (Richard Terdiman, litteraturprofessor vid University of California, ur pressreleasen, University of California, 2005-10-03).

Ann Wolpert, president of the Association of Research Libraries uttalar sin glädje över hur forskningsbiblioteken nu kan nå ut med dokument, tidigare onåbara förutom för deras egna studenter.

This is an exciting step in the ongoing development of open access solutions for citizens, students, scholars, and researchers worldwide. (ur Pressreleasen, University of California, 2005-10-03).

British Librarys chef Lynne Brindley säger:

This is great news for research and scholarship and will give unparalleled access to our vast collections to people all over the world[...]. (BBC News, 2005-11-04).

I dessa tre citat nämns *medborgare*, *människor* och *allmänhet*, men den tydliga målgruppen är *studenter* och *forskare*. Det vill säga de som redan idag är vana användare av webben som verktyg för att finna dokument. OCA öppnar upp för en möjlighet för andra än de med anknytning till den akademiska världen, att få tillgång till dokument. Frågan är bara om de "andra" är intresserade av dessa dokument? OCA vill vara en kunskapsspridare för alla, det jag menar är att de istället sprider informationen till de som redan idag letar den. De skapar en möjlig tillgång, inte en faktisk tillgång.

5.2.4 Slutsats: en ideell vision med siktet inställt mot marknaden

Implicit i materialet döljer sig ett intresse för nya marknader att exploatera; den djupa webbens innehåll och ny läsvänlig digital teknik. OCA ingår samarbete med företag som exempelvis MSN, Hewlett-Packard och O'Reilly, vilka har intresse av att erhålla andelar av den nya lukrativa informationsmarknaden. Under ytan finns också en föraning om en förändrad upphovsrätt. Den nuvarande upphovsrättslagstiftningen är inte tillräcklig för att hantera den spridning av verken Internet kan åstadkomma.

Det framgår även tydligt att det främst är det anglikanska kulturarvet som ska spridas. OCA:s syfte att bli en global kunskapskälla ekar ihåligt när man

betänker att amerikansk, kanadensisk, brittisk och australiensisk litteratur dominerar innehållet. Å andra sidan får man ha i åtanke att OCA bara funnits i ett och ett halvt år.

Det material man tillgängliggör är kvalitetssäkrat då det redan selekterats av bibliotekarier. Det mesta är skönlitteratur, och digitala samlingar från universitetsbibliotek. För forskare och studenter underlättar det deras arbete, då de istället för att behöva söka i en databas i taget nu kan använda sig av OCA. Men frågan är vilka andra än de som redan idag använder sig av databaser som kommer att ha faktisk tillgång till OCA:s innehåll?

Inför den tredje och sista tolkningsnivån smälter den explicita respektive implicita tolkningen samman, och skapar fyra markörer som är vitala för tillgänglighetens betydelse:

- 1) visionen om tillgänglighet, kontra affärsplanen om tillgänglighet
- 2) implikationer för dokument och användare
- 3) implikationer för upphovsrätt
- 4) målgrupp

5.3 Det betydelsebärande innehållet

5.3.1 Visionen om tillgänglighet kontra affärsplanen om tillgänglighet

OCA:s vision är att tillgängliggöra världens kunskap, för att på så sätt öka mänsklighetens kunskapsmassa. Kahle gör verklighet av sin dröm om det digitala Alexandria och ser Internet som en tillgänglighetens Mekka, med kapacitet att bevara enorma mängder information.

Working with libraries, government institutions, archives, technology companies, web companies –and we are all saying the same thing – it is time to have more great material available on the Internet and to be able to have it open and free.

The opportunity before all of us is living up to the dream of the Library of Alexandria and then taking it a step further – Universal access to all knowledge. Interestingly, it is now technically doable. (Kahle, blogginlägg 2005).

Tanken att biblioteken jämte andra kulturinstitutioner bär på litterära tillgångar vilka borde tillgängliggöras, är en vision om att sprida informationsbärande dokument för den breda allmänheten.

Det finns olika modeller för att bekosta ett projekt som OCA. Annonser på webbplatsen och direktriaktad reklam är vägar som inte berör användarens ekonomi, medan prenumerationer och pay-per-view direkt påverkar användaren. OCA erbjuder fri access till information. "[T]he advantage gained by the host organization is the prestige of providing such a valuable resource." (Deegan; Tanner, 2002:101). Kostnaden bärs av de bidragande organisationerna, och kan handla om såväl reellt kapital som indirekta medel av typen teknologi eller programvara (Kahle, blogginlägg 2005). I Kahles vision syns inga siffror, inga ekonomiska vinster eller tal om marknadsandelar. Men latent i visionen finns tanken om profit.

OCA tillgängliggör inte bara dokumenten utan även vägen dit. Metadata som tillhandahålls av RLG, lämnas öppet för alla att se, och använda, genom format som RSS⁵ och OAI-PMH⁶. Innehållet i arkivet blir fritt för andra sökmotorer att indexera. De företag och institutioner som samarbetar med OCA får sitt namn exponerat på OCA:s webbplats, och då OCA har målet att bli en världsomspännande sökmotor, kan man ana att det är ett led i företagets globala marknadsföringsplaner.

De som OCA främst samlar dokument från är bibliotek och arkiv. Dessa kulturinstitutioners webbkataloger bildar en del av den djupa webben. Som tidigare beskrivits handlar den djupa webben om allt det material som en vanlig sökmotor av olika skäl inte kan indexera (Våge, 2003:45). MSNs samarbete med British Library är ett försök att eploatera denna "osynliga" del av webben. OCA är ett annat. Genom att öppna upp den djupa webben kommer OCA att delar av nätet som tidigare varit förbehållna den specifika sidans direkta besökare.

Betydelsen av att få tillgång till biblioteks och arkivs material handlar mer om marknadsandelar än om direkta kapitalvinster. Förlagens oro över Googles digitalisering av upphovsrättsligt skyddade verk visar på rädsla för en förlorad marknad. Man är rädd att upphovsrättslagstiftningen anpassas till webben, och att förlagen då hamnar i bakvattnet på sökmotorer som Google. O'Reilly, ett av USA:s största förlag, ingick tidigt samarbete med OCA, och detta kan man tänka, utgör ett steg i förlagens anpassning till en ny marknad.

OCA vill i sina arkiv ha dokument från biblioteken vars verksamhet styrs av lagar anpassade för just deras specifika villkor. Dokument ska lagras, bevaras och tillgängliggöras för en bred allmänhet gratis. OCA har inga

⁵ RSS = Really Simple Syndication

⁶ OAI-PMH= Initiative Protocol for Metadata Harvesting

skyldigheter gentemot allmänheten att fritt tillgängliggöra litteraturen. De säger att de *önskar* skapa access för en bredare allmänhet, och att det *ska* vara gratis. Utrymme för olika former av begränsningar finns dock. I själva villkoren för medverkan finns en öppning mot en mindre friare access. "Contributors will determine the terms and conditions under which their collections are distributed and how attribution should be made." (opencontentalliance.org: terms for participation). Brewster Kahle säger explicit att kostnad eventuellt får bäras av användaren (Bazeley, 2005).

I och med att privata och kommersiella organisationer och företag nu arkiverar bibliotekens material anas en utveckling mot en privatisering av information. Informationen riskerar att bli en handelsvara.

Information [...] can be bought and sold in newspapers, on radio and television, from bankers and stock brokers, and in libraries, where information is available for all and paid for by the taxpayers. Information has a variable value, depending on its timeliness and its source, and there are both individuals who charge considerable sums for the timely information they provide and individuals who are willing to pay considerable sums for that information. (Dordick; Wang, 1993:66).

Förlagen uttrycker en oro över att sökmotorer som Google plötsligt äger tillgänglighetsrätten för inscannade dokument (Benson, 2005). Google har ju också fått stark kritik för att de medverkande biblioteken inte erhållit någon egen digital kopia av de dokument som scannats in (Thompson, 2005).

Man kan hävda att OCA motverkar privatisering genom att låta andra sökmotorer indexera materialet. Klausulen i OCAs villkorsbeskrivning att stoppa bidragsgivare från medverkan om access försvåras, hindrar även alltför stränga restriktioner (opencontentalliance: terms of participation). Men OCA är ett privat initiativ. Oberoende av lagar och regler vilka gäller för de kulturella institutioner som vanligtvis förknippas med tillgängliggörande och bevarande av dokument, står det organisationen fritt att hantera dokumenten så som de önskar.

En allvarlig konsekvens av en privatisering av information är att ingångarna till informationen begränsas. För användarens del räcker det med att känna till OCA för att hitta material som annars måste sökas efter i respektive databas. Att begränsa ingångarna får en oönskad effekt; valmöjligheterna limiteras. Istället för att vi har ett flertal specificerade databaser med egna ingångar, får vi några få giganter vilka äger marknaden. "Google doesn't always deliver the best result." (Morville, 2002:158). Vår valfrihet är en

grundläggande faktor för förmågan att fatta bra beslut. Paradoxalt nog begränsas den i tillgänglighetens namn.

Företag i elektronikbranchen arbetar alltmer med utveckling av läsvänlig teknik. Adobe, Microsoft och Xerox utvecklar både hård- och mjukvara för e-böcker (Warwick, 2003:203). Dessa tre företag samarbetar alla med OCA. För förlagens del öppnas det upp en ny marknad för läsning, och för sidotjänster/produkter vilka är kompatibla med skärmläsformatet. Det handlar alltså om ytterligare en lukrativ marknad.

OCA:s uppmuntran till att skriva ut dokumenten och skicka dem till ett tryckeri för att få texten inbunden erbjuder till en fundering på vilka nya distributionsformer som utvecklas (Carbonnet, 2005). OCA samarbetar med Lulu.com, vilka erbjuder print-on-demand för 8 dollar per normalstor bok (Quint, 2005). Distributionsordningen förändras. Man medvetandegörs om bokens existens via exempelvis OCA, varifrån man antingen kan skriva ut den själv eller få den i tryckt format on-demand. Bokmarknaden står onekligen inför en revolutionerande förändring.

Tillgänglighet används som instrument för företagen i deras jakt på nya marknader att exploatera, och skapar nya marknader, men detta döljs i visionen om kunskap till alla. Kunskapsbegreppet används som medel för att få användarna/kunderna/målgruppen att konsumera information.

5.3.2 Implikationer för dokument och användning

Initialt tillgängliggörs främst litterära samlingar från akademiska bibliotek, belägna i engelskspråkiga länder. Det enda icke-anglikanska bidragsgivaren är European Archives, beläget i Schweiz. Eftersom OCA respekterar upphovsrätten handlar det om ”gammalt” material, daterat pre 1923. Dokument yngre än så kommer bara ifråga om upphovsrättsinnehavare ej existerar. Men genom förlag som O'Reilly ges access även till några upphovsrättsskyddade verk.

Implikationerna för dokumenten är omfattande om man ser till OCA:s syfte. ”The OCA will encourage the greatest possible degree of *access to* and *reuse of* collections in the archive [...]” (opencontentalliance.org: FAQ, min kursivering). OCA ämnar tillgängliggöra dokument antingen i ett bokliknande format eller genom PDF-filer. På Brewster Kahles webbplats openlibrary.org finner man en prototyp för hur dokumenten rent visuellt kan tillgängliggöras på OCAs sajt. Böckerna vilka scannas in med hjälp av Kahles tekniska apparatur, the Scribe, visas på skärmen som en platt bild av en uppslagen bok. Bläddring görs genom pilar fram respektive tillbaka, texten går att lyssna till och ska vara

möjlig att skriva ut. OCA strävar efter att användare ska ha möjlighet att läsa från skärmen såväl som skriva ut dokumenten. Dokumenten kopieras inte i egentlig mening till webben, de *transformeras*. ”Imaging involves transforming the very concept of format, rather than creating an accurate picture of a book [...]” (Conway, 1996:3). En digital text kan användas på ett flertal sätt. Den kan läsas, skrivas ut, förse med länkar och/eller andra finesser vilket fördjupar innebörden av vad en text är.

Tillgänglighet av dokument på nätet skapar nya förutsättningar för *användningen* av dokumenten, då tekniken möjliggör nya former av tjänster relaterade till läsning. MSN utvecklar exempelvis tjänster vid sidan om tillgängliggörandet av litteratur.

This effort will enrich people’s search experiences, allowing them to access and interact with previously unavailable digitized data in contextually ways, such as facilitating book club interactions or informal family reading, indexing images, or using graphics, keywords and other features to allow for better and faster retrieval of information. (MSN, pressrelease, 2005).

Att texter förse med referenslänkar eller länkar till relaterade texter, annotationsmöjligheter och förutsättningar för understrykning direkt i text etc, kan orsaka ett diskontinuerligt förhållningssätt till litteratur. Genom att exempelvis förse en text med hyperlänkar kan kommunikationen mellan olika texter öka, men det innebär även att läsningen blir icke-linjär, och fragmentarisk (Liu, 2003). Man kan integrera ”annotation functions” och ”text searching” direkt i texten, men detta påverkar vårt läsmönster (Warwick, 2003:204). Istället för att bli duktiga på att läsa en bok linjärt lär vi oss att ta in information sporadiskt. Det litterära djupet går förlorat. Den analoga läsningen kan även sammankopplas med tröghet och bli ointressant, då den digitala miljön har förmåga att erbjuda tjänster vilka både kan underlätta och skapa mervärde för läsningen. ”Service such as filtration of information, formatting, and multimedia applications, will render traditional analog uses uninteresting and obsolete.” (Beldiman, 2005:166).

Nu kan man dock anta att de texter som OCA digitaliserar inte förändras i sitt nätoriginalskick, men då OCA tillåter och uppmuntrar all användning av dokumenten kan man tänka att andra förändrar direkt i text, och kanske ompublicerar det på en egen hemsida.

You could even create a focused database [...] and use it on your own web site.[T]here are no limits on how much you can view or download for offline viewing or printing. [...] [I]n some cases you can find a content [...], print it, and slap a cover on it. (Price, 2005).

En utveckling mot läsvänligt format inbjuder onekligen till en diskussion kring den tryckta bokens vara eller icke vara. Om man ser till den tekniska utveckling som beskrivits tidigare, med elektroniskt bläck och digitalt papper förändras förutsättningarna radikalt.

I en uppsats av Malin Gummaeus framgår att orsakerna till digitalisering kan ha betydelse för originaldokumenten, och som en konsekvens av det även för användaren. Om urvalet baseras på exempelvis bevarande och skydd av originalet, och institutionen väljer att enbart tillgängliggöra dokumenten digitalt, kan konsekvenser för slutanvändaren bli begränsad eller obefintlig tillgång till originalet (Gummaeus, 2004). I en studie utförd av the Commission of Preservation & Access (1996) framgår att beskyddet av originaldokumenten förstärks då dessa dokument inte längre behöver användas i fysisk mening.

By limiting direct physical access to valuable documents, digital imaging becomes a 'preservation application' as distinct from an 'access application'. The original order of the collection, or book, is 'frozen,' [...] (Conway, 1996:12).

Å andra sidan möjliggörs användning av den digitala versionen av fragila dokument, som annars måste bevaras i en skyddad miljö, och till artefakter vilka är för otympliga eller besvärliga att hantera manuellt (Deegan; Tanner, 2002:33).

The Woman's library [...] has a unique collection of large-sized women's suffrage banners[...]which are now in a fragile state. The sheer size of the banners and their fragility means that viewing [them] is heavily restricted. (Deegan; Tanner, 2002:33).

Digitaliseringen av sådana föremål skapar en ny förutsättning för access. Men även i Deegans och Tanners studie varnar man för riskerna med exponering på nätet, i form av ökad efterfrågan att se originalet (*Digital futures, strategies for the information age*, 2002:33).

Fokus förflyttas också från att direkt beröra dokumenten till att handla om de *system* i vilka dokumenten bevaras (Conway, 1996:12).

The power of digital enhancement, the possibilities for structured indexes, and the mathematics of compression and communication together alter the concept of preservation. (Conway, 1996:3)

För professionens del betyder det att när fokus förflyttas från själva dokumentet till systemen ställs nya krav på institutionerna vad gäller teknisk kompetens, kunskap om programvara, datorprestanda och hantering av system.

En 300 sidors lång bok tar upp 6 gigabytes⁷ minne, en miljon böcker behöver 6 petabytes⁸. OCA arkiverar sina inscannade dokument på tre olika geografiska platser och därmed även i tre oberoende system, för att säkerställa tillgången. Var tredje år flyttas innehållet till nya system (Quint, 2005).

Att tillgängliggöra innebär alltså att systemen blir viktigare att underhålla än innehållet. Ett intressant fakta är det presenterat av Warwick med hänvisning till Lee, 2001. "Ironically enough, even 200 years would be a remarkable lifespan for a digital publication, since some early electronic text can now *not* be read, after only ten years." (Warwick, 2003:202, min kursivering).

5.3.3 Implikationer för upphovsrätten

OCA vill tillgängliggöra dokument inte längre skyddat av upphovsrätten, men deras handling får ändå implikationer för den.

Once information has 'gotten out' in the Internet, where anyone can freely access and copy it, it can no longer be 'put back in the bottle' – contained, controlled, owned." (Rutsky, 2005:64).

När det gäller upphovsrätten i Internetkontext befinner den sig i en förändringsprocess. "Digital technology and the Internet have profoundly changed the manner in which copyrighted content can be distributed." (Beldiman, 2005:125). Upphovsrättsinnehavare upplever Internets tillgänglighetspotential som oroande, och tvingar dem till åtgärder vilka påverkar balansen mellan upphovsman och användare (Beldiman, 2005:125). Programvaruindustrin, som var bland de första att uppleva piratkopiering förlorar 6,5 miljarder dollar per år på grund av illegal nedladdning. Skivindustrins förluster uppgår till 4,2 miljarder dollar per år, och filmindustrin uppger 3 miljarder dollar per år (Beldiman, 2005:166). Påtryckningarna från företagen att skapa tekniska och lagliga incitament för att hindra och försvåra piratkopiering är ur den synvinkeln inte svåra att förstå. Men teknologiska och juridiska förändringar kan innebära att tillgång och återanvändning försvåras (Beldiman, 2005:217). Upphovsrätten för traditionella dokument (d.v.s. icke digitala) skyddar själva texten, medan innehållet som ämnet, idéerna och dispositionen får användas fritt även av andra (Beldiman, 2005:175).

⁷ Gigabyte = tusen megabyte, byte är det mått man använder för att ange en dators minneskapacitet. 1 byte=8 bits.

⁸ Petabyte = tusen gigabyte.

Content users are concerned that the erosion of copyright exclusions and limitations will result in the disappearance of uses taken for granted in an analog environment, such as the ability to browse, re-use, quote, share, time shift, and space shift. The fear is that consumption of digital content gradually moves toward an all-comprising pay-per-use model. (Beldiman, 2005:176).

Kort sagt finns en oro för att användarens rättigheter försämrats, då lagar och teknologiska verktyg utformas just för att försvåra access (Beldiman, 2005:175). Hemmungs Wirtén visar i sin studie att utvecklingen går från det traditionella skyddet av texten mot att istället innehållsskydda dokumenten (*No Trespassing. Authorship, Intellectual Property Rights, and the Boundaries of Globalization*, 2004:passim). Hennes resonemang är högaktuellt, då ett rättsfall nyligen avgjorts rörande just ”innehållskopiering”. Dan Brown publicerade sin bestseller *Da Vinci-koden* 2004. Innehållet i den är baserad på den forskning som ligger bakom faktaboken *the Holy Blood and the Holy Grail* från 1986. Författarna⁹ till den sistnämnda stämde Brown för brott mot upphovsrätten, då de menar att det handlade om ett plagiat, då den är i princip uppbyggd exakt som deras bok, och Brown dessutom ”snott” innehållet rakt av (Ekström, 2006). De vann inte sitt mål, men fall som detta visar på hur oroväckande utvecklingen är. Som Hemmungs Wirtén visade vann målsägande rörande publiceringen av *the Wind Done Gone* (2001) i första instans, men förlorade i högsta (Hemmungs Wirtén, 2004:131). *The Wind Done Gone* definierades som en parodi, och därmed som ett eget unikt verk (Hemmungs Wirtén, 2004:131).

Inom musikbranchen menar vissa att det är bättre att sälja billigt, än att inte sälja alls. ”We think the best way to stop piracy is to make music so cheap it isn’t worth copying.” (Gene Hoffman, Emusic, Inc ur *the Digital Dilemma*, 2000:80). Andra lösningar än att sänka priserna är tekniska mekanismer som vattenmärkning, *serial copy management system* (SCMS) och *kodnycklar*. Vattenmärkning stoppar inte kopiering, men gör det möjligt att spåra upphovsmannen (*the Digital Dilemma*, 2000:83). Även information om villkoren för användning kan anges via en sådan märkning (Rao, 2003:273). SCMS implementeras i själva hårdvaran, det vill säga direkt i till exempel bandspelaren eller DVD:n. Dess funktion är att känna av när en kopia används och begränsa användningen (*the Digital Dilemma* 2000:83f). ECMS, electronic copyright management systems, används motsvarande för elektroniska dokument (Rao, 2003:272). Kodnycklar innebär att användaren måste känna till

⁹ Michael Baignent,

en speciell kod för att kunna använda materialet (*the Digital Dilemma*, 2000:83f).

Att använda sig av licenser är en annan möjlig väg att gå. Creative Commons License som OCA förespråkar, är en form vilken erbjuder författaren själv att avgöra vilka villkor som ska gälla för hans/hennes verk. Andra licenser kan innebära tillgång för vissa, men inte för andra. Bibliotek idag använder den formen av skydd när det gäller tillgång till framförallt databaser. Att betala för access, men inte för ägande är ytterligare en licensform. Men en sådan licens innebär att digitala dokument inte kan ägas, i den bemärkelsen att man köper dem. ”The trend toward licensing also means that digital information is in some ways becoming a service rather than a product.” (*the Digital Dilemma*, 2000:8). Licenser syftar till att skapa en balans mellan upphovsrättsinnehavare och användare, genom att tillåta access men inte köp.

5.3.4 Målgrupp

Målgruppen definieras tydligt om man ser till bidragsgivarna. OCAs samarbetspartners fram till denna punkt, är framförallt de akademiska institutionerna. Universitet från USA och Kanada bidrar med urval av samlingar. Biblioteken är positiva till OCAs projekt, och välkomnar det som ett led i arbetet med att underlätta access till dokument. För forskningens del är tillgång en vital faktor för den kreativa processen.

Uttalanden som ”The OCA can be [...] a resource that reflects the needs of scholars and students and honors the values of research” från James Michalko, President of RLG, och ”This will be a wonderful boon to students and scholars [...]” från Richard Terdiman, litteraturprofessor på University of California tydliggör vem den huvudsakliga målgruppen är (Carbonnet, 2005; pressrelease University of California, 2005-10-03). Dock, OCA hävdar att de vänder sig till alla intresserade. ”This is an international effort” menar David Mandelbrot, Yahoos vice president, och Terdiman fortsätter citatet ovan med tillägget ”a great service to the public.” (Mills, 2005; pressrelease University of California 2005-10-03).

Att skapa tillgång till dokument av historiskt, kulturellt och vetenskapligt värde är onekligen en bonus till folket. I och med digitalisering lyfter man dokument ur tids- och rumsbarriärer, de blir tillgängliga oberoende av sådana aspekter. En digital bok kan användas av så många som det finns teknisk kapacitet för (med andra ord tills servern brakar samman), och oberoende av var man geografiskt befinner sig, så länge där bara finns möjlighet till

uppkoppling. OCA:s ideella mål att öka den samlade kunskapsmängden förutsätter först och främst att tillgång finns. Att tillgängliggöra information är inte ensamt en faktor som kan bidra till ökad kunskapsmängd. Tillgången till teknologin är en första förutsättning, och kunskapen att använda den är vitalt för att resurser som OCA ens ska ha en möjlighet att nå ut till allmänheten.

How can public agencies justify shifting [...] licensing and registration online, and continue to close offices or reduce hours, when often the majority of their clients are digitally illiterate? (Wilhelm, 2004:xii).

Problemet för OCA, och alla andra organisationer vilka arbetar i liknande projekt, är hur man når ut med dokumenten till "folket"; the public. Tillgången i sig innebär inte per automatik att någon använder sig av den.

I USA kan 97% läsa, men hur många äger egentligen den kunskap som behövs för att söka relevant information på nätet? (Morville, 2005:7). Sverige ligger i topp när det gäller innehav av datorer och Internetuppkoppling (Nilsson, 2005:25). Men innehav av den tekniska apparaturen betyder inte automatiskt att ägaren har kompetens att söka information. Hinder för tillgång beror många gånger på just obefintlig kunskap i informationssökning. Enligt Nilsson är okunskap "the crucial 'piece in the puzzle'" för access (Nilsson, 2005:133). Utbildningsnivå och inkomst korresponderar med både datoraccess och användning. "[They] are likely to affect their level of Web use skills as well." (Hargittai, 2004:259). Den grundläggande förmågan att hantera en mus, eller tangentbordet är vitala kunskaper för att ha en möjlighet att ens söka på webben. I en studie av Mossberger m.fl. visade sig en femtedel av populationen sakna grundläggande kunskaper som behövs för att hantera en dator, och fler än en tredjedel behövde hjälp att navigera på webben (2003:55).

Sannolikheten är större att de som har en högre utbildningsnivå exponerats för både datorer och Internet genom sin utbildning (Hargittai, 2004:259). "[F]amiliarity with the technology is an important first step in gaining access to the internet." (Hargittai, 2004:259). Att känna till och våga använda är vitala faktorer för användning av webben. "The first step is deciding to search, and the smallest of barriers will deter us." (Morville, 2003:160). Oro för konsekvenserna av användning kan vara ett lika stort hinder som okunskapen att hantera datorn.

Risk for integrity if private or sensitive information is sent by e-mail or published on a web site were one of the reasons why many of the respondents wanted to limit the content in the actual services. Also fear about what the children could come in contact with [...] Another

statement illustrates health risks connected to the use such as becoming sedentary, overweight and isolated. (Nilsson, 2004:118).

Det digitala glappet innebär inte bara en klyfta mellan de som har kunskap att använda Internet som informationskälla, och de som inte besitter den kunskapen, utan även mellan de som har respektive inte har dator.

Factors such as education, income, and age, influence access to an [...] greater extent than race and ethnicity.[...] This suggests an array of factors involved in the access divide – the affordability of technology, knowledge of technology and the skills to use it. And exposure to, and attitudes toward, technology use. (Mossberger m. fl. 2003:117).

De som saknar Internetuppkoppling i hemmet använder heller inte Internet på allmänna platser som bibliotek (Mossberger m. fl. 2003:33). Andersson (2005) hävdar i sin magisteruppsats *ALP och SIDA – samarbete för att överbrygga digital divide* att Internet i sig även kan förhindra access då språk och innehåll sätter gränser. ”Samtidigt är sann tillgång svår att uppnå; förhindrande faktorer såsom språk, läs- och skrivkunnighet och innehåll [...] kan hindra även den som har fysisk tillgång till nätet.” (2005:57)

Låginkomsttagare och de med låg eller ingen utbildning befinner sig alltså på ena sidan av glappet, och medel respektive höginkomsttagare med utbildning på den andra. Att sakna tillgång till en dator kan få betydande konsekvenser i dagens informationsbaserade samhälle.

A person who does not have the option of using [IT-based services], risks missing out on possible positive consequences of the use and may instead be treated unfairly in e.g. economic, social and political issues. (Nilsson, 2005:40).

OCA:s fastställda målgrupp är forskare och studenter. Denna grupp har redan en hög kunskapsnivå. De som redan använder sig av befintliga biblioteks digitala arkiv, de som är vana att söka efter forskningsmaterial på nätet – det är troligen de som kommer att använda OCA som resurs. Det jag vill hävda är alltså att betydelsen av tillgång ökar kunskapsmängden på de som redan har en hög sådan, och bidrar till att klyftan mellan de som har och de som inte har vidgas.

5.3.5 Slutsats: Tillgänglighetens betydelse

Tolkningen på den betydelsebärande nivån visar att tillgänglighet betyder mer än att dokument tillgängliggörs. Information riskerar att privatiseras, när några

få sökmotorsjättar bemäktigar sig marknaden. Den valfrihet Internet erbjuder minskar i och med detta, då användare lotsas in till dessa.

Boken i sig, själva dokumenten, förändras när det gäller format, läsning och distribution. Företag arbetar hårt för att utveckla läsvänliga format för dataskärmen. Det digitala formatet möjliggör för nya sätt att läsa en text, då teknologin bidrar till att utöka själva textmassan med sidotjänster. Att förse en text med länkar till referenser o.d. kan skapa ett fragmentariskt förhållningssätt till läsningen. Distributionsvägarna förändras då digitala texter kan skrivas ut av användaren, skickas på tryck och bindas, istället för att texten införskaffas färdigtryckt.

Upphovsrätten är idag anpassad för den tryckta texten. Den har omarbetats för att bättre tillgodose de krav Internet ställer. Problemet är att skapa den rätta balansen mellan tillgång och skydd. Det finns en oro för att förlagen arbetar för en striktare lag vilken i praktiken hindrar användning.

Att tillgängliggöra är en förutsättning för att användare ska ha en möjlighet att nå informationen. Men tillgängligheten skapar inte användning. Saknas tekniken, kunskapen eller motivationen så används inte heller den access som erbjuds.

5.4 Resultat

Denna studies syfte är att försöka förklara och förstå tillgänglighetens betydelse för samhället, genom tolkning av ett aktuellt digitaliseringsprojekt, Open Content Alliance, utifrån en hermeneutisk ansats. Den hermeneutiska spiralen har nu snurrat tre varv. Från det som *uttryckligen* kan utläsas av texten till det som *döljs* under ytan och slutligen till *betydelsen* av tillgänglighet.

Den explicita nivån avhandlade det som uttryckligen sägs i texten. OCA är ett ideellt projekt med syfte att tillgängliggöra upphovsrättsligt fritt material för allmänheten. De samarbetar med främst akademiska bibliotek, och med företag vilka bidrar med både programvara och resurser. Det sistnämnda i form av kapital eller arbetskraft. Bibliotek och andra kulturinstitutioner bidrar med litteratur, bildsamlingar och multimediamaterial etc.. Bakgrunden till OCA är en vision om att sprida kunskap till världen, men det som framstår som ett problem är upphovsrätten.

Den implicita nivån gräver djupare in i textmaterialet. Latent i texten döljer sig företagens vittring av nya marknader, som exempelvis den djupa webben, läsvänlig digital teknologi, och sidotjänster kopplade till digital läsning. OCA:s

globala mål ter sig aningen svagt med tanke på den dominans av anglikanska bidrag som råder initialt.

Implicit i materialet finns även tanken om kvalitet istället för kvantitet. Den yrkeskompetens bibliotekarier, arkivarier och museologer besitter kan i ett informationsöverflödigt samhälle tas tillvara och skapa en garanti för ett kvalitetssäkrat dokumentinnehåll. Dock; den information som idag tillhandahålls av kulturella institutioner nås företrädesvis av en motiverad målgrupp. OCA:s önskan om att sprida kunskap till allmänheten låter bra, men saknar verklighetsförankring.

På den sista nivån; den betydelsebärande, koncentreras fokus till fyra vitala punkter: 1) visionen kontra affärsplanen, 2) implikationer för dokument och användare, 3) implikationer för upphovsrätten samt 4) målgrupp.

Betydelsen är omfattande för dokumenten formatmässigt och användarmässigt. Det digitala dokumentet är inte en egentlig kopia av det tryckta, utan snarare än transformation. Dess användningsområden vidgas långt utöver det tryckta dokumentets gränser. De sidotjänster och mervärden som är möjliga att koppla till texten har betydelse för läsningen, vilken riskerar att bli fragmentarisk. Därmed skapas ett incitament för att djupläsningen går förlorat. Distributionsvägarna som idag är klart definierat mellan förlag – tryck – användare, förändras till webben – användare – (förlag) – tryck. Detta har stor betydelse för förlagens verksamhet.

Att företag och förlag vänder blicken mot en kvalitetssäkrad information, tidigare gömd i den djupa webbens skrymslen, innebär att nya marknader skapas, vilka ska tillgodose de behov tillgänglighet kreerar. Att sökmotorer i samarbete med kommersiella organisationer ”tar över” informationstillgången kan uppfattas som en riktning mot privatisering av informationsmarknaden.

När det gäller upphovsrätten står den inför en revolutionerande förändring. De anpassningar som gjorts räcker inte till för att täcka hela det mångfacetterade användningsområde som kan tillskrivas ett digitalt dokument. Oron är stor för att den tillåtna användningen helt ska försvinna och ersättas av förbud. Förlagen arbetar kraftfullt för att skydda verken, och användarens rättigheter kapas. Balansen mellan upphovsman och användare rubbas.

Målgruppen för den tillgänglighet OCA skapar är huvudsakligen forskare och studenter världen över. Detta är en motiverad användargrupp, redan invand i informationssökning. Den ”kunskap” man önskar tillgängliggöra når inte ”alla”. Teknologiska hinder såväl som kompetensfattigdom förhindrar access, och den motivation som krävs för att söka information skapas inte enbart av tillgängligheten.

Min tolkning resulterar i följande slutsatser:

- 1) Tillgänglighet av digitala dokument skapar nya marknader. Teknologin utvecklas inom elektronikbranschen mot att skapa läsvänliga verktyg för webbmiljö, samtidigt uppstår teknologiska hinder för illegal användning av digitala dokument.
- 2) Tillgängligheten leder mot en privatisering av informationsmarknaden, vilket får stor betydelse för framförallt upphovsrätten, som förändras i syfte att bättre motsvara marknadens krav. Balansen mellan användarens och upphovsmannens rättigheter rubbas. En privatisering får också betydelse för användaren, då hennes valfrihet riskerar att begränsas då stora sökmotorer som Yahoo, Google och MSN blir ledande operatörer med flest marknadsandelar.
- 3) Tillgänglighet får betydelse för läsandet då ett flertal tjänster kan erbjudas vid sidan om access. Det digitala dokumentet skapar nya former för läsning.
- 4) Initiativ som OCA kan underlätta för människor att återfinna dokument, genom att access skapas oberoende av tid och rum. Men tillgänglighet har ingen betydelse överhuvudtaget om kunskap eller tekniska möjligheter saknas. Möjlig tillgång är *inte* liktydigt med reell access.

Dessa slutsatser ligger till grund för diskussionskapitlet, där resultatet ska förankras i studiens teoretiska referensram vilken utgörs av Jean Baudrillards teorier om konsumtion och hyperrealitet.

5.5 Sammanfattning tolkningskapitlet

Efter tolkning på den explicita nivån framkom några vitala faktorer vilka fungerade som markörer inför den fortsatta tolkningen; det globala målet, bidragsgivare och målgrupp, urvalsprinciper, den djupa webben och utvecklingen mot en läsanpassad webbmiljö.

Den implicita nivån resulterade i visionen om, kontra affärsplanen om, tillgänglighet, implikationer för dokument, användare och upphovsrätt, samt frågan om målgruppen.

Den betydelsebärande nivån utmynnade i att ett antal viktiga implikationer för dokument, upphovsrätt och användning samt risken för privatisering av informationsmarknaden kan bli konsekvenserna av tillgänglighet. Det framkom

även tydligt att tillgänglighet inte innebär att något verkligen blir tillgängligt. Hinder i form av kompetens, teknologisk tillgång och motivation motverkar access.

6 Diskussion

I detta kapitel förs en diskussion av de resultat tolkningen gav i syfte att placera in dem i ett samhällsteoretiskt perspektiv, med utgångspunkt i de teorier vilka förs fram av Jean Baudrillard.

Information wants to be consumed (Rutsky, 2005).

6.1 Fenomenet tillgänglighet ur ett Baudrillardskt perspektiv

Resultat 1) Tillgänglighet av digitala dokument skapar nya marknader. Teknologin utvecklas inom elektronikbranschen mot att skapa läsvänliga verktyg för webbmiljö, samtidigt uppstår teknologiska hinder för illegal användning av digitala dokument.

Privata företag som Microsoft och Yahoo har insett den ekonomiska betydelsen av information. Läsvänliga verktyg för webben efterfrågas, och den djupa webben görs sökbar. Nya marknader öppnas upp för både tjänste- och produktföretag. Information blir också en konsumtionsvara i enlighet med Baudrillards definition ”*To become an object of consumption, an object must first become a sign.*” (Baudrillard, 1996:200). Baudrillard hävdar att ”konsumtion kan definieras som en manipulering av betydelser” (1996:200). Objekten får en innebörd vilken vida överstiger vad de egentligen betyder.

To become an object of consumption, an object must first become a sign. That is to say: it must become external, in a sense, to a relationship that it now merely signifies. (Baudrillard, 1996:200).

[J]ust as needs, feelings, culture, knowledge – in short, all the properly human faculties – are integrated as commodities into the order of production, and take on material form as productive forces so they can be sold, so likewise all desires, projects and demands, all passions and all relationships, are now abstracted (or materialized) as signs and as objects to be bought and consumed. (Baudrillard, 1996:201).

Simpelt uttryckt får objekten en symbolisk innebörd, som ska appellera till människans behov av lycka, trygghet och frihet. "The beneficiary of the consumer miracle also sets in place a whole array of sham objects, of characteristic signs of happiness, and then waits [...] for happiness to alight." (Baudrillard, 1998:31). Baudrillard menar att vårt samhälle sätter likhetstecken mellan lycka och jämlikhet (Baudrillard, 1998:49). Jag tolkar det som att, om lycka är att konsumera uppnås jämlikhet genom ägandet.

The democratic principle is then transferred from a real equality of capacities, of responsibilities, of social chances and of happiness [...] to an equality before the Object and other *manifest* signs of social success and happiness. This is *the democracy of social standing*, the democracy of the TV, the car and the stereo [...]. (Baudrillard, 1998:50).

Genom att äga vissa objekt skapar vi oss status och värde. Detta är det symbolvärde som ges objekten i media och reklam. Reklamen skapar ett explicit behov av en viss vara, men ett implicit behov av att uppnå någon form av värde eller status. Bara vi äger just *den* varan, kommer våra liv att bli bättre. Detta objektets symbolvärde används för att skapa ett behov hos individen, och tvinga oss att konsumera mera.

OCA uttrycker tanken om att ideellt sprida världens samlade kunskap globalt. Om man kopplar den kunskapsvisionen till Baudrillards resonemang om symbolifiering av objekt drar jag slutsatsen att *kunskap* är informationsålderns "lycka". Att tillgängliggöra information ska enligt OCA generera i att kunskap sprids. Att erålla kunskap möjliggör för ett aktivt deltagande i ett demokratiskt samhälle. Det jag vill hävda är att information blir det objekt vilket symboliserar kunskap. På samma vis som objekt i Baudrillards resonemang symboliserar mer än vad objektet i sig innebär, symboliserar information mer än vad den uttrycker. Min tolkning visar att den kompetens bibliotekarier operationaliserat genom urval av litteratur är något OCA vill utnyttja. Genom att tillgängliggöra bibliotekens material säkerställs kvalitén. Detta skapar ytterligare ett symbolvärde till informationen – den är kvalitetssäkrad och därmed ett incitament för att den kunskap man eråller håller hög standard. Det som "glöms bort" i sammanhanget är att kunskap inte automatiskt erålls genom att informationen tillhandahålls. Information i sig består av enbart data eller text; den blir kunskap om vi har förmågan att omvandla den till det.

Men genom att förse information med ett symbolvärde skapas ett implicit behov hos konsumenten att äga. På detta sätt transformeras information till att bli ytterligare en vara, eller ett objekt, att marknadsföra och sälja.

Resultat 2) Tillgängligheten leder mot en privatisering av informationsmarknaden, vilket får stor betydelse för framförallt upphovsrätten, som förändras i syfte att bättre motsvara marknadens krav. Balansen mellan användarens och upphovsmannens rättigheter rubbas. En privatisering får också betydelse för användaren, då hennes valfrihet riskerar att begränsas då stora sökmotorer som Yahoo, Google och MSN blir ledande operatörer med flest marknadsandelar.

I vår strävan efter att veta mer (få kunskap) blir information en viktig vara på marknaden, och den utveckling min tolkning indikerar; att informationsmarknaden riskerar att privatiseras blir oroväckande ur den synpunkten. Tillgängliggörande av information via nätet möjliggör för en spridning, medan utvecklingen mot några få sökmotorers dominans hindrar densamma.

Upphovsrätten står inför en omstrukturering för att hantera dagens teknologiska möjligheter för spridning och mångfaldigande av dokument. Paradoxalt nog förser teknologiföretagen marknaden både med möjligheter att sprida och använda information, och med verktyg för att hindra access. Upphovsrätten förändras juridiskt så att en rättslig grund skapas för de förhindrande tekniker som informationsföretag, företrädesvis förlag, musikbolag och programvaruindustri, utvecklar för att stoppa illegal användning av dokument.

There are several reasons why intellectual property catapults to the forefront of contemporary attention, but the most patently obvious and most tangible of all is the virtue of money, pure and simple. (Hemmungs Wirtén, 2004:76).

Samtidigt som teknikföretagen skapar möjligheter för access säljer de även program som syftar till att hindra access. De kan inte förlora – marknaden behöver båda delarna. Ur ett Baudrillardskt perspektiv är detta ytterligare ett bevis för att vi lever i ett konsumtionssamhälle, där det ena objektet kräver det andra för sin överlevnad.

Ytterligare en konsekvens av utvecklingen mot en privatiserad informationsmarknad är förändringen mot innehållskydd från det tidigare dokumentskyddet. Om innehållet i dokumenten juridiskt skyddas innebär det att det fria ordet plötsligt riskerar att hotas. "Content becomes a valuable asset, first to be used in order to achieve a certain goal and later [...] to be protected against the uses and abuses of others." (Hemmungs Wirtén, 2004:95).

Innehållet såväl som dokumentet förvandlas till produkter, objekt med en Baudrillardsk term, och detta innebär katastrofala följder för kreativiteten, men även för spridning och återanvändning av dokument.

Resultat 3) Tillgänglighet får betydelse för läsandet då ett flertal tjänster kan erbjudas vid sidan om access. Det digitala dokumentet skapar nya former för läsning.

Betydelsen för dokumenten är omfattande, enligt min tolkning, då de transformeras från tryckt format till digitalt, och de i digital form kan utvecklas användarmässigt. Hyperlänkar direkt i texten, annotationsmöjligheter, understrykning samt andra mer kommunikativa tjänster som diskussionsforum e.t.c, är exempel på en sådan utveckling. Digitala dokument försedda med hyperlänkar direkt till referenser eller liknande texter och andra former av tjänster innebär att ett dokument inte längre är bundet till den linjära texten. Detta har i sin tur stor betydelse för läsandet.

Om man kopplar detta till Baudrillards mer abstrakta resonemang kan man se att dylika sidotjänster ger upphov till ytterligare objekt att konsumera. Baudrillard menar i sin konsumtionsteori att ett objekt sällan erbjuds ensamt (1998:27). Även om det inte uttalas i de texter jag tolkat att sådana tjänster ska förses med prislapp fungerar de som konkurrensmedel såväl som varor, och som vara betraktat har de ett visst värde som kan omvandlas till ett reellt pris. Baudrillard menar att i och med att objekt kopplas samman skapas en kedja av symboler, vilka tillsammans bidrar till att öka konsumentens behov, och motivera henne att köpa mer (Baudrillard, 1998:27). På samma sätt kan jag hävda att tillgängligheten till informationen kantas av mervärdesprodukter som tillsammans skapar ett större symboliskt värde till informationen. Det sökmotorerna skapar är gigantiska virtuella informationsköpcenter, där vägen till den vitala varan, omges av produkter vilka vi lockas att stoppa i ”varukorgen”. Baudrillard kritiserar de gigantiska köpcentren där olika varor och tjänster blandas samman till en enda mix, för att detta innebär att våra liv är helt och hållet införlivat i konsumtion (Baudrillard, 1998:28).

We are at the heart of consumption as total organization of everyday life, total homogenization, where everything is taken over and superseded in the ease and translucidity of an abstract 'happiness', defined solely by the resolution of tensions. The drugstore writ large in the form of the shopping centre, the city of the future, is the *sublimate* of all real life, of all objective social life [...]. (Baudrillard, 1998:29).

Sett ur detta perspektiv förvandlar tillgängligheten Internet från ett forum för fri tillgänglig information till en marknadsplats där information omvandlas till en vara att konsumera.

Resultat 4) Initiativ som OCA kan underlätta för människor att återfinna dokument, genom att access skapas oberoende av tid och rum. Men tillgänglighet har ingen betydelse överhuvudtaget om kunskap eller tekniska möjligheter saknas. Möjlig tillgång är inte liktydigt med reell access.

Internet möjliggör för access dygnet runt och oavhängigt den geografiska platsen. Baudrillard diskuterar begreppet hyperrealitet ur perspektivet att då objekten och det objekten representerar eller symboliserar, inte tydligt går att skilja på försvinner det reella och ersätts med en *hyperrealitet* (Baudrillard, 1988:5). Det Baudrillard närmast syftar på är objekt i media. Vi konsumerar bilder av verkligheten genom media. Medias rapportering och TV-bilder, tidningsbilder och artiklar visar inte det verkliga, utan en bild av det verkliga. Denna bild är medias bild och därmed manipulerad. När det materiella objektet förvandlas till en bild lever det bortom objektet (Baudrillard, 1996:200). Därmed skapas en hyperrealitet. Objekt för Baudrillard är liktydigt med både ting och idéer. Som jag tolkar Baudrillards teori så omvandlas objekten till bilder (images) av objekten.

In a way, the generalized consumption of images, of facts, of information aims also to conjure away the real with the signs of the real, to conjure away history with the signs of change [...] (Baudrillard, 1998:33).

Dokumentet vilka tillgängliggörs på nätet omvandlas till *bilder* av de tryckta dokumenten. När vi använder dokumenten är det i själva verket en bild av dokumentet; ett hyperreellt dokument, vi nyttjar. Ett dokument som är en representation av det reella dokumentet. Vi konsumerar en bild av dokumentet, inte själva dokumentet i sig, men då den virtuella världen är en del av vår verklighet går de ihop, och vi kan inte längre skilja mellan det som är verkligt och det som inte är det. Baudrillard hävdar att bilderna av objekten blir symboler för de verkliga (Baudrillard, 1988:33). Betydelsen och konsekvensen av tillgänglighet handlar här om att det vi ser och använder oss av på nätet inte är verkliga dokument, utan *representationer* av dokument. Tillgängligheten för in dokumenten i en hyperrealitet, och förstärker känslan av att den verkliga

världen inte existerar. Vi konsumerar *bilden* av det reella dokumentet. Om vi skriver ut det, vilket OCA tillåter, blir det ändå inte ett verkligt dokument – utan en *representation* av det reella dokumentet.

En möjlig konsekvens av att tillgängliggöra dokument digitalt kan vara att de tryckta blir svårare att få access till. Ur ett bevarandeperspektiv, som Malin Gummaeus diskuterar i sin uppsats *Vad innebär digitalisering av kulturarvet? En ideologianalys av tre svenska digitaliseringsprojekt från 2004*, riskerar tryckta dokument av en viss raritet att helt åtkomstskyddas. Om dokument enbart nås digitalt förutses ett utbrett datorinnehav samt en kunskap att hantera dessa.

6.1.1 Tillgänglighetens paradox

Tillgänglighetens konsekvens för samhälle och individ är att information marknadsförs som en väg till kunskap, och förses med diverse produkter och tjänster vilka ska öka dess marknadskraft. Friheten som tillgänglighet indikerar – att vi är fria att använda digitala dokument då de tillgängliggörs för ”alla” – består i själva verket av en frihet *för företagen* att äga och tjäna på information (Rutsky, 2005:66). Paradoxalt nog blir den valfrihet Internet erbjuder starkt begränsat av tillgängligheten. Objekten ges ett symbolvärde för att öka vår motivation att köpa och använda dem. Vi tvingas att välja de stora sökmotorerna då de marknadsför sig som distributörer av kvalitetssäkrat material, indexerat för att underlätta åtkomst. Nätet ska struktureras, inordnas, förenklas och prissättas. Vi får access, men till vilket pris? Det handlar inte enbart om att få access till dokument, utan konsekvensen blir att information ges ett ekonomiskt värde på en marknad vilken styrs av företagens vinstintresse.

Det min tolkning också visat är att tillgänglighet inte per automatik betyder att dokumenten blir tillgängliga. Faktorer som tillgång till dator, kompetens att använda tekniken och motivation att använda Internet har betydelse för hur pass tillgängligt ett dokument egentligen är. Dessa är faktorer som inte kan överföras till Baudrillards teorier. Jag anser att det bildar en teori i sig: *att tillgänglighet inte betyder reell tillgång*. OCA marknadsför sig själva som vägen till kunskap för alla, men tillgängliggör dokument enbart för dem som både har 1) reell tillgång till en dator och 2) kompetens att använda den samt 3) motivation att söka dokumenten/använda OCA. Tillgänglighetens betydelse i detta fall blir att den inte har någon betydelse överhuvudtaget om ovanstående faktorer saknas. Detta är något som både Nilsson (2004) och Mossberger m. fl (2003) är inne på i sina respektive studier. Nilsson diskuterar förtroende för sin

egen förmåga och kompetens som en vital faktor för användning av det som tillgängliggörs (*Access Barriers — from a user's point of view*). Mossberger m.fl. slår fast att kunskap är det viktigaste för reell tillgång (*Virtual inequality. Beyond the digital divide*). "Without appropriate skills, access is meaningless." (Mossberger m.fl. 2003:54). Andersson (2005) lyfter även fram tillgången till datorer som den viktigaste faktorn för användning, och i förlängningen dess betydelse för det digitala glappet i sin magisteruppsats *ALP och SIDA — samarbete för att överbrygga digital divide*.

Tillgängligheten är oavhängig tid och rum, men beroende av kompetens, datorinnehav/tillgång och motivation. Tillgänglighet är också en paradox på grund av den samtida motverkan mot access som sker i samband med att några få större sökmotorer tillskansar sig marknaden, privatiserar informationen och skapar lagliga och teknologiska incitament för att hindra åtkomst. Tillgänglighet skapar *faktisk* tillgång först om vissa villkor uppfylls.

6.2 Sammanfattning diskussion

I diskussionen fördes resultatet från tolkningen in i en samhällsteoretisk kontext. En konsekvens av tillgänglighet är, sedd ur ett Baudrillardskt perspektiv, att information är en symbol för kunskap, och används som sådan för att skapa ett behov av att konsumera den information som tillgängliggörs. En annan konsekvens är att digitala dokument blir bilder av det reella dokumentet, eller en representation av det. Tillgänglighet för in dokumenten i en hyperrealitet, och gränserna för vad som är reellt och virtuellt suddas ut.

Något som också diskuterats handlar om att tillgänglighet inte har någon betydelse överhuvudtaget om faktorer som tillgång till dator, kompetens att använda den samt motivation att söka information saknas.

7 Slutord

With freedom comes responsibility, and with free information, finding is not only a right but a duty. In short, access changes the game. (Morville, 2002:162).

Nätet är en informationens marknadsplats, där de ideella visionerna såväl som de kapitalistiska härjar fritt. Förlagens starka reaktioner på exempelvis Googles försök att digitalisera upphovsrättsligt skyddat material visar på hur information är en kapitalvara, skyddad av sina ”ägare”, men ständigt utsatt för befrielseförsök. Att på något sätt begränsa tillgången till material som omvandlas till digitala dokument blir svårt om man ser till aspekter som mångfaldigande. Det är mycket lätt att kopiera, skicka eller manipulera digitalt material (Deegan; Tanner, 2002:7). Detta innebär att fler företag utvecklar produkter för att förhindra access, samtidigt som projekt som Open Content Alliance syftar till att öppna upp för informationstillgång. Tillgängligheten är oberoende av tid och rum, dokumenten finns åtkomliga att konsumera vid behov – men paradoxen är att tillgängligheten begränsas av marknadskrafterna, tillgången till datorer samt vår kompetens och motivation att använda oss av det som tillgängliggörs.

Min tolkning har begränsat sig till ett specifikt digitaliseringsprojekt, och det vore intressant att se vidare studier om tillgänglighetens betydelse tolkat genom andra liknande projekt. Studier om tillgänglighet är få, medan studier om informationsteknologi är omfattande. De konsekvenser och den betydelse min tolkning resulterat i innebär i sig intressanta faktorer att vidare gå närmare in på. Exempelvis är utvecklingen mot en privatiserad informationsmarknad viktig att studera närmare. Vilka implikationer kan det få för informationstillgången? Den digitala klyftan, inte så diskuterad i min studie, är en annan vital fråga att lyfta fram. Om marknaden privatiseras och information förses med en prislapp torde detta öka på klyftan än mer. Istället för att som Open Content Alliance vill; öka den samlade kunskapsmängden, minskar den genom att informationen blir tillgänglig bara för de som har råd.

Min studie har även begränsats genom valet av Baudrillards samhällsteorier. Det har varit en intressant men svår väg att följa, då Baudrillards teorier är abstrakta och svårfångade. Det skulle vara intressant att studera tillgänglighet ur ett annat samhällsperspektiv, för att få ytterligare en aspekt på vad tillgänglighet kan ha för betydelse och konsekvens för samhälle och individ. /

8 Litteratur- och källförteckning

8.1 Tryckta källor

- Abbott, Robert (1999) *The World As Information. Overload and Personal Design*, Intellect, Exeter England
- Andersson, Camilla (2005) *ALP och SIDA — samarbete för att överbrygga digital divide*, magisteruppsats i Biblioteks- och informationsvetenskap, framlagd vid institutionen för ABM, Uppsala universitet, nr. 276
- Baudrillard, Jean (1998) *The Consumer Society. Myths & Structures*, Sage Publications, London, originalutgåvan publicerad 1970
- (1995) *the Gulf War did not Take Place*, Indiana University Press, Bloomington
- (1988) *Selected Writings*, red. Mark Poster, Polity Press, Cambridge
- (1996) *The Systems of Objects*, Verso, London, originalutgåvan publicerad 1968
- Beldiman, Dana (2005) "Copyright and the Challenges of the Digital Age – Can All Interests Be Reconciled?" *Legal Issues in the Global Information Society*, ed. Dennis Campbell; Chrysta Bán, Oceana Publications Inc.
- Bennett, George E (1988) *Librarians in Search of Science and Identity: the Elusive Profession*, Scarecrow Press Inc, London
- Brand, Stewart (1987) *The Media Lab*, Viking, New York
- Bäck-Wiklund, Margareta (1988) "Fenomenologi: livsvärld och vardagskunskap", *Moderna samhällsteorier, traditioner riktningar teoretiker*, red. Per Månsson, Rabén Prisma, Stockholm, s. 71–102
- Conway, Paul (1996) *Preservation in the Digital World*, the Commission on Preservation & Access, Washington DC
- Danermark, Berth m.fl. (2003) *Att förklara samhället*, Studentlitteratur, Lund
- Deegan, Marilyn; Tanner, Simon (2002) *Digital Futures, Strategies for the Information Age*, Library Association Publishing, London
- Dervin, Brenda (1976) "Strategies For Dealing with Human Information Needs: Information or Communication?" *Journal of Broadcasting*, 20:3

- the Digital Dilemma. Intellectual Property In the Information Age* (2000)
Computer Science and Telecommunications Board National Research
Council, National Academy Press, Washington D.C
- Dordick, Herbert S; Wang, Georgette (1993) *The Information Society, a
Retrospective View*, Sage Publications, Newbury Park
- Duquennoy, Penny m.fl. (2004) *Risks and Challenges of the Network Society,
Proceedings of the second IFIP 9.2, 9.6/11.7 Summer school 4–8 augusti*,
Karlstads university studies, nr 35
- Gilbert, Nigel (2001) "Research, Theory and Method" *Researching Social
Life*, ed. Nigel Gilbert, Sage publications, London, s. 14–27
- Hagerlid, Jan (2003) "Fri tillgång till vetenskaplig publicering på webben – nu
vill forskarna återta kontrollen!" *Från handskrift till XML:
informationshantering och kulturarv*, red. Kerstin Rydbeck, Uppsala
universitet, Institutionen för ABM, s.253–273
- Hargittai, Eszter (2004) "Informed Web Surfing: The Social Context of User
Sophistication", *Society Online. The Internet in Context*, ed. Philip N.
Howard; Steve Jones, Sage Publications, Thousand Oaks, s.257–274
- Harris, Martin (2005) "ICT and Institutional Change at the British Library",
Information, Communication & Society, vol 8, nr 2, s.217–233
- Hemmungs Wirtén, Eva (2004) *No Trespassing. Authorship, Intellectual
Property Rights, and the Boundaries of Globalization*, University of
Toronto Press, Toronto
- Liu, Ziming (2004) "The Evolution of Documents and its Impact" *Journal of
Documentation*, vol 60 nr 3, s. 279–288
- Morville, Peter (2005) *Ambient Findability*, O'Reilly Media, USA, Sebastopol
- Mossberger, Karen; Tolbert, Caroline J; Stansbury, Mary (2003) *Virtual
Inequality. Beyond the Digital Divide*, Georgetown University press,
Washington D.C.
- Nilsson, Olof (2005) *Access Barriers – from a User's Point of View*, Doctoral
thesis 7, Departement of Information Technology and Media,
Mittuniversitetet Sundsvall
- Nörretranders, Tor (1998) *Platsen som inte finns: en bok om Internet*, DN
förlag, Stockholm
- Olars, Henrik (2005-10-09) "Äntligen verklighet! Digitalt papper", *PC för alla*,
IDG press s. 96–98
- Patel, Runa; Davidson, Bo (1994) *Forskningsmetodikens grunder. Att planera,
genomföra och rapportera en undersökning*, Studentlitteratur, Lund

- Poster, Mark (1988) "Introduction" *Selected Writings*, Jean Baudrillard, red. Mark Poster, Polity Press, Cambridge, s.1—9
- Rutsky, R.L. (2005) "Information Wants to be Consumed", Sande Cohen, R.L. Rutsky *Consumption in an Age of Information*, Berg, Oxford, s.61—75
- Rao, Siriginidi Subba (2003) "Copyright: its Implications for Electronic Information", *Online Information Review*, vol 27 nr 4 s. 264—275
- Ritzer, George (2000) *Sociological Theory*, McGraw-Hill international editions, New York
- Schöpfel, Joachim (2005) "Between Open Access and Copyright: Document Supply in France", *Interlending & Document Supply*, vol 33 nr 3. s. 158—161
- Selander, Staffan; Ödman, Per-Johan (2004) "Inledning" *Text och existens, hermeneutik möter samhällsvetenskap* red. Staffan Selander; Per-Johan Ödman, Daidalos, Göteborg, s. 7—21
- Uggla, Bengt Kristensson (2004) "Tolkningens metamorfoser i hermeneutikens tidsålder" *Text och existens, hermeneutik möter samhällsvetenskap*, red. Staffan Selander; Per-Johan Ödman, Daidalos, Göteborg, s 23—42
- Warwick, Claire (2003) "Electronic Publishing: what Difference does it Make?" *Challenge and Change in the Information Society* ed. Susan Hornby & Zoe Clarke, Facet publishing, London s. 200—216
- Weber, Steven (2004) *The Success of Open Source*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts
- Wilhelm, Anthony G (2004) *Digital Nation. Toward an Inclusive Information Society*, the MIT Press, Cambridge
- Våge, Lars; Dalianis, Hercules; Iselid, Lars (2003) *Informationssökning på Internet*, Studentlitteratur, Lund
- Ödman, Per-Johan (2004) "Den hermeneutiska cirkelns gränser. Till validitetsfrågan inom hermeneutiken". *Text och existens, hermeneutik möter samhällsvetenskap*, red. Staffan Selander; Per-Johan Ödman, Daidalos, Göteborg, s. 81—117

8.1.1 Elektroniska resurser

- BBC News (2005-10-19) *Google is Sued by Book Publishers*,
<http://news.bbc.co.uk/1/hi/business/4358768.stm> (9 feb. 06)
- BBC News (2005-11-03) *Google Posts First Books Online*,
<http://news.bbc.co.uk/1/hi/technology/4403388.stm> (9 feb. 06)
- Buckland, Michael (1997) *What is a Document?*
<http://www.sims.berkeley.edu/~buckland/whatdoc.html> (1 dec. 04)

- Buckland, Michael (1998) *What is a Digital Document?*
<http://www.sims.berkeley.edu/~buckland/digdoc.html> (1 dec.04)
- Ekström, Andreas (2006-04-07) ”Dan Brown frias för Da Vinci-koden”, Sydsvenskans nätupplaga,
<http://sydsvenskan.se/varlden/article152342.ece> (10 maj 06)
- Gummaeus, Malin (2004) *Vad innebär digitalisering av kulturarvet? En ideologianalys av tre svenska digitaliseringsprojekt*, Magisteruppsats i Biblioteks- och informationsvetenskap, framlagd vid BHS,
<http://www.hb.se/bhs/slutversioner/2004/04-53.pdf> (20 april 06) nr.53
- Gutenberg.com webbsida, <http://www.gutenberg.com>
- Hansson, Joacim (2004) ”Hermeneutics as a Bridge Between the Modern and the Postmodern in Library and Information Science”, *Journal of Documentation*, vol. 61:3, s. 102-113, via Uppsala universitetsbibliotek,
<http://www.ub.uu.se/> och databasen Emerald (14 mars 06)
- Lövtrup, Michael (2005) ”Med open access flödar kunskapen fritt”, *Forska* nr.2, <http://forska.vr.se/Tidigare+nummer/Visa+ett+tidigare+nummer/Detalj+tidigare+nummer/?contentId=4225&issueContentId=4219> (5 maj 2006)
- Nationalencyklopedins webbupplaga, <http://www.ne.se>
- Pollock, Neil (2002) *Hermeneutics in Library and Information Science*,
http://www.users.bigpond.net.au/neilpollock/info_science/hermeneutics.html (13 mars 06)
- Runeberg.org webbsida, <http://runeberg.org>
- Thompson, Bill (2005-10-10) *Defending Google’s Licence to Print*,
<http://news.bbc.co.uk/1/hi/technology/4320642.stm> (9 feb. 06)

8.2 Källmaterial

- Bazeley, Michael (2005-10-24) ”Alliance Aims to Digitize Classic Books”, *The Seattle Times*, http://seattletimes.nwsourc.com/html/books/2002579521_btscanning24.html (9 feb.06)
- BBC News (2005-10-03) *Yahoo Backs Digital Library Plan*
<http://news.bbc.co.uk/1/hi/technology/4304192.stm> (9 feb.06)
- BBC News (2005-11-04) *Microsoft Scans British Library*
<http://news.bbc.co.uk/1/hi/technology/4402442.stm> (9 feb.06)
- Benson, Heidi (2005-11-22) ”A Man’s Vision: World Library Online”, *San Fransisco Chronicle*, <http://www.sfgate.com/cgi-bin/article.cgi?file=/c/a/2005/11/22/MNGQ0FSCCT1.DTL> (9 feb.06)

- Global Consortium Forms Open Content Alliance to Bring Additional Content Online and Make it Searchable* (2005-10-03) Open Content Alliance, pressrelease, <http://www.opencontentalliance.org/> (10 feb.06)
- Graham, Jefferson (2005-10-03) *Yahoo begins effort to bring books online for reading*, http://www.usatoday.com/tech/products/services/2005-10-03-yahoo-book-project_x.htm (9 feb.06)
- Kahle, Brewster (2005-10-02) "Announcing the Open Content Alliance" blogginlägg i *ysearchblog.com*, <http://www.ysearchblog.com/archives/000192.html> (9 feb.06)
- Kahle, Brewster. *The Vision of the Open Library*, <http://www.openlibrary.org/> (9 feb. 06)
- Mills, Elinor (2005-10-03) *Yahoo to Digitize Public Domain Books* http://news.com.com/Yahoo+to+digitize+public+domain+books/2100-1038_3-5887374.html?tag=nefd.top (9 feb.06)
- Mills, Elinor (2005-10-26) *Microsoft to Offer Book Search* http://news.com.com/Microsoft+to+offer+book+search/2100-1025_3-5913711.html?part=rss&tag=5913711&subj=news (9 feb.06)
- MSN Search Announces MSN Book Search* (2005-10-25) Microsoft Network, pressrelease, <http://www.opencontentalliance.org/> (10 feb.06)
- Open Content Alliance webbsida, <http://www.opencontentalliance.org>
- Open Content Alliance: the World's Books for All* (2005-10-27) <http://www.internetnews.com/dev-news/article.php/3559446> (9 feb.06)
- Price, Gary (2005-10-03) *A New Digital Library Alliance Makes its Debut*, <http://searchenginewatch.com/searchday/article.php/3553086> (9 feb.06)
- Quint, Barbara, (2005-10-31) *Open Content Alliance Expands Rapidly; Reveals Operational Details*, <http://www.infoday.com/newsbreaks/nb051031-1.shtml> (9 feb.06)
- RLG Joins the Open Content Alliance*, (2005-10-27) Research Libraries Group, pressrelease, http://www.rlg.org/en/page.php?Page_ID=20831, (9 feb.06) alternativt via <http://www.opencontentalliance.org/> (titeln länkas till höger i menyn)
- Roush, Wade (2005-10-20) *Digitize this* http://www.technologyreview.com/read_article.aspx?id=14881&ch=infotech (9 feb.06)
- Sternstein, Aliya (2005-10-17) *Could Search Technology Replace some Information Management Standards?* <http://www.fcw.com/article91114-10-17-05-Print> (9 feb.06)

UC Libraries Partner with Technology Companies and Non-Profits to Provide Free Public Access to Digitized Books (2005-10-03) University of California, pressrelease, <http://www.opencontentalliance.org/>(9 feb. 06)

Bilaga 1.

Bidragsgivare och samarbetspartners till Open Content Alliance, hämtad från www.opencontentalliance.org, 2005-03-22

Listan syftar till att dels visa vilka som samarbetar med OCA, och dels ge mer information om varje bidragsgivare.

Adobe Systems Incorporated (www.adobe.com) grundades 1982, och utvecklar program och format för bland annat digital text- och bildhantering.

Biodiversity Heritage Library (www.bhl.si.edu/) är ett samarbete mellan nedanstående institutioner (kursiverade), och har som syfte att skapa en databas tillgänglig för forskare världen över. I projektet ingår 2 miljoner volymer).

American Museum of Natural History

Harvard University Botany Libraries

Harvard University, Ernst Mayr Library of the Museum of Comparative Zoology

Missouri Botanical Garden

Natural History Museum, London

The New York Botanical Garden

Royal Botanic Gardens, Kew

Smithsonian Institution Libraries

Boston Public Library (www.bpl.org) Boston, USA, är ett kombinerat folk- och forsknings-bibliotek. Samlingen innefattar ca. 6 miljoner volymer, varav endast en tredjedel är elektroniskt indexerat.

Columbia University (www.columbia.edu) är beläget i New York, USA. 25 bibliotek är knutna till universitetet, och dessa innehåller tillsammans 8.6 miljoner volymer. Här finns en stor samling av värdefulla böcker, manuskript samt elektroniska resurser.

Emory University (www.emory.edu) är beläget i Atlanta, USA. Universitetet innehar 9 akademiska institutioner, och bedriver studier i bland annat konst och vetenskap, medicin, teologi, juridik och ekonomi. Till universitetet finns ett bibliotek knutet vilket tydligt framhåller sig som ett digitalt framstående bibliotek.

European Archive (www.european-archival.net) är ett resultat av visioner om att skapa ett digitalt arkiv för kulturellt och historiskt material i Europa. EAN startade 1998 och fungerar som en vägvisare till arkiven i respektive land.

HP Labs (www.hpl.hp.com) kallas Hewlett Packards forskningsinstitution. Hewlett Packard är ett privat företag vilka utvecklar tekniska lösningar inom elektronik och medicin. De utvecklade sin första dator 1966 (HP 2116A). Driver idag även konsultverksamhet.

Internet Archive (www.archive.org) arkiverar digitalt material som webbsidor, musik, elektroniskt publicerade böcker och program sedan starten 1996. Grundades av Brewster Kahle.

Johns Hopkins University Libraries (<http://webapps.jhu.edu>) Baltimore, grundades redan 1876, och räknar sig till USA:s första universitet. Tidigt knutet till John Hopkins Hospital.

McMaster University, (www.mcmaster.ca) Ontario, Kanada, har utarbetat virtuella bibliotek vid institutionerna. MacMaster University Library innehåller 2 miljoner böcker och 30 000 e-resurser.

Memorial University of Newfoundland, (www.mun.ca) Newfoundland, Kanada.

Missouri Botanical Garden (www.mobot.org), den äldsta botaniska trädgården i USA, grundat 1859. Trädgården belägen i St Louis är center för botanisk forskning, och har byggt upp en av världens största botaniska databaser; Tropicos.

MSN (www.msn.com) Microsoft Networks sökmotor MSN Search.

National Archives (United Kingdom) (www.nationalarchives.gov.uk) är Storbritanniens största arkiv. Här bevaras, och ges tillgång till dokument så gamla som från 1000-talet, om den brittiska historien, samt statliga dokument. Online ges tillgång till vissa dokument, övrigt kan beställas fram och beskådas på plats i Kew, West London.

National Library of Australia, (www.nla.gov.au), Australiens nationalbibliotek, beläget i Canberra.

O'Reilly Media, (www.oreilly.com) bokförlag grundat 1978, specialiserad inom teknik. Ger ut dataprogrammeringsböcker exempelvis. Har ett eget onlinebibliotek; Safaribooksonline, där man kan finna böcker från Microsoft bland annat.

Prelinger Archives (www.panix.com/~footage) är ett filmarkiv där reklamfilm, utbildningsfilmer och amatörfilmer bevaras och tillgängliggörs för allmänheten. Materialet återfinns även genom Internet Archives webbsida archive.org.

Research Libraries Group (www.rlg.org) är en ideell organisation vilken drivs gemensamt av intressenter från arkiv, museer och bibliotek. De arbetar för att skapa access till forskningsmaterial åt studenter och forskare världen över. I samarbete med ovan nämnda kulturella institutioner utvecklar RLG söktjänster och standarder för att underlätta återfinning av dokument. Målet är att öka access till dokument på webben för att på så sätt utöka möjligheterna för både återfinning och bevarande.

Rice University (www.rice.edu) beläget i Houston, Texas, USA

Simon Fraser University (www.sfu.ca) beläget i Vancouver, Kanada.

Smithsonian Institution Libraries (www.sil.si.edu) i Washington är ett kombinerat folk- och forskningsbibliotek. 20 bibliotek är knutet till Smithsonian Institute, och samlingarna uppgår till 1,5 miljoner tryckta böcker.

University of British Columbia (www.ubc.ca) beläget i Vancouver, Kanada.

University of California (www.universityofcalifornia.edu) består av universiteten i Berkely, Davis, Irvine, Los Angeles, Merced, Riverside, San Diego, San Fransisco, Santa Barbara och Santa Cruz. Mer än 100 bibliotek är knutna till universitetet, och detta innebär att det utgör det största forskningsbiblioteket i världen. Till universitetet är även California Digital Library knutet (www.cdlib.org).

University of North Carolina, Chapel Hill (www.unc.edu) beläget i Chapel Hill.

University of North Carolina, Chapel Hill, School of Information and Library Science (www.sils.unc.edu)

University of Ottawa (www.ottawa.ca), Ottawa, Kanada (den franska delen).

University of Pittsburgh (www.pitt.edu), Pittsburgh, USA

University of Texas (www.utexas.edu), Austin, USA

University of Toronto (www.utoronto.edu) Toronto, Kanada.

University of Virginia (www.virginia.edu) Charlottesville, Virginia, USA

Washington University (www.wustl.edu) i Washington, USA. Detta bibliotek har specialsamlingar om fiske och skog, samt Östasiatisk, Sydasiatisk, Skandinavisk och slavisk litteratur.

William and Flora Hewlett Foundation (www.hewlett.org), en fond grundat av William och Flora Hewlett i syfte att stödja social- och miljörelaterad forskning. 2006-02-27 gav fonden 1 miljon dollar till Internet Archive ”for general support” (hewlett.org/grants).

Xerox Corporation (www.xerox.com) servar ”dokumentindustrin”, med digitala system, tekniska lösningar för utskrift, kopiering och kommunikation. Omsätter 15,7 miljarder dollar.

Yahoo! (www.yahoo.com) Sökmotor, startades 1994.

York University (www.york.ac.uk) Heslington, York i England, grundat så sent som 1963.